

Dnešek

ROČNÍK II.

V PRAZE 5. ÚNORA 1948

CENA Kčs 3.50

Ústavu!

KAREL TARABA

Dopis panu plukovníku Roganovovi a jeho přátelům

Dr J. DRÁBEK

Omyly kolem textilu

BEDŘICH MAKOVSKÝ

Inteligence nezrazuje

Dr JAN VARTENBERG

Kapitoly stáří

LIBUŠE VESELÁ

Odpověď čtenáře Dneška na dopis sovětských důstojníků

J. TOMEK

Dopis politického vězně

Ideologie a pravda — Šmelina s prací — To patří do Bílé kroniky rozhlasu — Učitel a textil — Strach z anekdot — Inteligence bez zájmu — Umřel člověk — Pedagogické fakulty

PAMĚTI

presidenta republiky, presidenta Budovatele dr. Edvarda Beneše

3. a 4. vydáním dosahuje počet výtisků již

250.000

Třetí vydání (150 000 - 200 000 výtisků), které bylo rozebráno ihned po vyjití, bude u knihkupců k dostání koncem února 1948. Čtvrté vyd. (200 000 - 250 000 výt.) bude pravděpodobně v dubnu. Přihlaste se k odebírání včas. Vyjdou celkem 2 díly (3 sv.)

Čtvrtmillionový náklad v tak krátké době svědčí o tom, s jakou láskou a vážností všechen český i slovenský lid přijal toto dílo. V jubilejním roce 1948 neměly by „PAMĚTI“ chybět v žádné vozejné ani soukromé knihovně

GYDAL ORBIS, PRAHA XII, STALINOVA 46 • PŘIHLAŠKY U VŠECH KNIHKUPCŮ

Ve druhém vydání právě vyšla zajímavá kniha známého českého astronoma

FRANTIŠKA LINKA:

POTULKY VESMÍREM

Zábavné a poučné čtení o hvězdách, seznamující laika bez matematiky a vzorců se vším, co dnes hvězdáři vědí o vesmíru. Kniha je provázena četnými snímky nebeských ukazů a zařízení hvězdáren.

260 stran, cena brož. 100 Kčs, váz. 135 Kčs.

U knihkupců.

Fr. Borový.

OBSAH DNEŠKA Č. 43: RE: Hospodářská politika v nové ústavě. — EDVARD VALENTA: Hlas mrtvého. — Dr FRANTIŠEK LAICHTER: K útoku na Svobodné noviny. — Dr OTTO RÁDL: Člověk Henry Wallace. — EDVARD CENEK: A přece tedy most. — IVAN PFAFF: Mezi spravedlností a zločinem. — AGNUS: Deset neděl v pohraničí. Očista na Slovensku. — Je inteligence bez zájmu? — Jaký bude výsledek? — Rozumný návrh. — Studenti budou sněmovat. — O nový platový zákon pro státní a veřejné zaměstnance. — Kříže se dostávají do škol. — Streptomycin a kapesné. — Agenti s knihami. — Je vidět strach? — Červený kříž. — K porodu na bicyklu. — Bílá kronika. Nemocní mezi námi. — Lidospráva a pan zemský poslanec.

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Očet poštovní spořitelny číslo 35.623. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivé čísla Kčs 3.50. — Dohlédací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný zástupce listu redaktor Ed. Valenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské nám. 34.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

Ústavu!

Do konce února budeme snad vědět, půjdeme-li do voleb podle nové ústavy nebo o novou ústavu.

Poslední schůze onoho stále se měnícího sboru mužů, který si říká Národní fronta, se rozešla v náladě až neobyčejně dobré. Z největších jablek sváru nebylo rozříznuto jediné, avšak mužové, kteří jsou našimi skutečnými vládci, se rozcházel s nadějí, že všechny problémy včas ovládnou.

Předseda sněmovny promluvil

Národní frontu svolává její předseda Klement Gottwald. Dohodnuto bylo, že se ve věcech ústavních sejde 2. listopadu minulého roku. Minul listopad, míjel prosinec a mužové Národní fronty se přeli o věci oproti ústavě podružně. Předseda Gottwald oznámil, že jednání o ústavu započne po vánocích. Pozvánky rozeslal na 2. leden. Pozvání byli ve svých rodných vesnicích, na horách nebo ve volebním kraji. Sekretariáty stran tlumočily žádosti o odklad. Žádosti bylo vyhověno, avšak pozvánky na druhý/lednový týden, tedy již týden plně účasti a dosti rusné politické aktivity, opět nedošly.

Tehdy promluvil předseda ústavodárného Národního shromáždění Josef David s jasností a naléhavostí, u něho od revoluce ve věcech sporných dosud nezženou. Tento legionářský vůdce dal redaktoru legionářského listu interview. Co pověděl? Parlament udělal, co mohl, řekl předseda shromáždění, které nechce být ústavodárným jen podle jména. Všechno připravil. Nyní je objasněno a přesně formulováno, kde jsou spory mezi stranami. Přišla doba tyto spory vyřešit. To může jen Národní fronta. A předseda sněmovny o to požádal předsedu Národní fronty slovy tak přátelskými a milými a s naléhavostí tak zřejmou, že se Národní fronta do tří dnů sešla.

Stále protahování v mnohých hlavách vyvolalo otázku: Což nemůžeme žít bez ústavy?

To je líc problému: rub lze formulovat takto:

A nemůžeme žít bez parlamentu?

Můžeme. Žili jsme, ač podstatné části ústavy přestaly na šest let platit, od září strašného roku 1938. Žijeme, ač se od Mnichova dodnes parlament podle staré ústavy nikdy nesešel; hned po Mnichově nebyli připuštěni poslanci komunističtí, a ti, konečně, přišli tehdy o imunitu způsobem, o němž se prvním ústavodárcům ani nezdálo.

Edvard Beneš, tento přísně ústavní president, Beneš, který je dnes již všemi snad světovými autoritami ústavního práva pokládán za jednoho z nejpřednějších obhájců parlamentarismu, tento Edvard Beneš v září 1938, když viděl, že celistvost republiky nelze ubránit, nesvolal parlament a «raději» přihlížel tomu, aby se vláda dala mnichovskými mocnostmi znásilnit k odstoupení Sudet. Měl k tomu mnoho důvodů na výsost závažných; jedním byla možnost odvolat se později před mezinárodním forem na to, že odstoupení Sudet bylo čin nezákonný a násilný a že jeho odstoupení z presidentského stolce bylo rovněž z nouze; ukázalo se zcela jasně již za nepříliš mnoho let, že se této možnosti dalo využít a že všichni vítězni spojenci dříve či později uznali dr. Beneše za jediného ústavního presidenta republiky, která až po právu existovat nepřestala.

Žili jsme bez ústavy, žili jsme bez parlamentu — ale jak!

Ústava i parlament, to jsou hra z e. Je to slib politických stran, slib výsostně kulturní: nebudeme své spory řešit na ulici, občanskou válkou, pobíjením odpůrců na shromážděních, v kriminálech nebo v bytech, nýbrž v klidu, u stolu, pod kontrolou veřejnosti, kdykoliv to jen bude možné; argumenty a ne klacky, granáty a kulometry.

Není vinou parlamentu, že se nejdůležitější spory při zrodu naší obnovené svobodné republiky řešily u jiných stolů, kolem nichž zasedávali ministři buď sami — ve vládě, nebo spolu s některými poslanci — v Národní frontě. Zvyk tento se vytvořil v jiném sestavení již v první republice; obnovil se, když ještě parlamentu u nás nebylo. Nynější poslanci chodili do listopadu 1945 do Národní fronty z pověření svých stran — a chodí tam tak dosud, opět bez pověření parlamentu. Poslanci, kteří upřímně věří v parlamentarismus, na jsoucnost Národní fronty — sboru snad dvanácti, někdy, se Slováky, až čtyřicítí mužů — pohlížejí nevraživě — ze zásady. Ti ostatní pak stejně nevrle, z přirozené závisti, ježto oni tam nerozhodují. Ježto však většina nejvlivnějších — neříkám nejschopnějších — členů parlamentu je zároveň alespoň občas členy Národní fronty anebo doufá, že se jimi stane, nevvinuly se nevraživé pohledy parlamentu na Národní frontu nikdy v akci.

Můžeme žít bez Národní fronty?

Když dnes jednání o kterémkoliv větším sporu, o úpravě pozemkové reformy či zákoně divadelním, postavení družstev v budoucnosti či poměru Čechů a Slováků v příslušném sněmovním výboru neprobíhá tak, jak si přáli vůdci té či oné strany, pak mluvčí strany ve výboru se snaží seč je s to přerušit jednání se žádostí, aby rozhodovali ne poslanci, tedy zvolení zástupci lidu, nýbrž šéfové stran. Více by se snažili o svorné řešení sporu, odpovídající základu myšlenky Národní fronty, tedy myšlenky, aby zástupci dělníků, sedláků, živnostníků, inteligence atd. řešili věci veřejné společně a svorně, kdyby nebylo té první Národní fronty, tedy sboru, k němuž je možno se odvolat, jsme-li právě v úzkých anebo chceme-li ve sporné věci vyzískat pro sebe více, než odpovídá síle, kterou nás obdařili voliči v poměru k síle, kterou obdařili naše odpůrce v té které sporné věci.

Stejně by asi i vláda rozhodovala rychleji, kdyby její členové měli přímou odpovědnost za to, že se musí dohodnout, bez odvolání k oné první Národní frontě, nechtějí-li rozbít onu Národní frontu druhou, onu myšlenku svornosti všech politických partnerů.

Můžeme žít bez této svornosti? Můžeme, snad, jednou — avšak zdá se dnes ještě by to bylo těžké. Ačkoliv se zdá, že tmelem této všenárodní koalice dnes není někdy důvěra partnerů, nýbrž spíše nedůvěra, obava z toho, co by druzí učinili, kdyby vlastní strana odešla z Národní fronty a tím i z vlády — přece jen je i v poměrně svorné práci všech stran mnoho kladů. Bez Národní fronty by nebylo dvouletky a mnohých jiných činů, na něž jsme hrdi.

Můžeme žít bez politických stran?

Nemůžeme; v každém státě na světě, který žije samostatným politickým životem, je alespoň jedna strana, nechť si říká strana hnutí či jakkoliv. Tam, kde je jen jedna strana, není ovšem demokracie. Ani tam, kde je Národní fronta, která nedává svým složkám možnost sa-

mostatného života, není demokracie; bez demokracie není účinné kontroly a rovněž klidná výměna vůdců pak možná není. Nezapomínejme, že podstatou lidovlády je nejen skutečnost, že lid dává ve volbách moc svým zástupcům, nýbrž i možnost v příštích volbách odvolat ty zástupce, s nimiž volič není spokojen.

Viditelným zdrojem moci ve státě jsou dnes politické strany. Jen jednou za několik let strany vracivají svou moc lidu; kdo žádá, aby lid svou moc projevovat jinak než volbami, tajnými, přímými a rovnoprávnými, není demokrat. Proto tolik kritiky onoho sboru Národní fronty, že vládne, aniž k tomu má voličovo pověření. Proto ono přání, aby kadlubem, v němž se tvoří vůle oné druhé Národní fronty, byl parlament.

Parlament neudělal ústavu...

Někdy je možno slyšet výtku: Hle, parlament neudělal ústavu. Proč ji chtěl tolik dělat, loni na podzim, když se dnes ukazuje, že to nesvede? Proč to nenechal vládě?

Pokud takovou výtku pronášejí lidé skutečného dění neznalí, je jim to třeba pravdivě vysvětlit. Pokud tak mluví muži, kteří se alespoň občas zúčastní špičkového politického jednání v Národní frontě, je třeba je okřiknout.

Parlament je řada stolů. U těchto stolů nelze dohodnout nic, co politické strany dohodnout nechtějí. Stoly nejsou zdrojem moci. Mluvcími moci jsou lidé, kteří u těchto stolů zasedají. Vážnou-li parlamentní práce, pak je vina na pracovnících, anebo na těch, jejichž příkazy se tyto pracovníci řídí. Nynější chronická krize Národní fronty by se byla projevila, i kdyby ústavu technicko-legislativně připravovala ministerstva.

Zavinili pracovníci zbrzdění ústavních prací? Nezavinili. Kdo práce ústavního výboru jen trochu blíže zná, ví, že vykonal dílo obrovské, legislativně celkem hodnotné, plně demokratické a do značné míry socialistické, tak, jak to odpovídá dnešnímu složení parlamentu.

Parlament musil bojovat o to, aby směl ústavu dělat. Namítalo se, že není dělný, že práce technicky nezvládne, že jak předsednictvo vlády, tak ministerstvo vnitra, nebo ministerstvo spravedlnosti samo o sobě mají větší legislativně technický aparát než parlament, který nemá ani tolik právníků, jako některá ministerstva odborná, průmyslu, zahraničního obchodu a jiné. Ústavní výbor za pomoci znalců dokázal technicky práce zvládnout, ač předseda výboru JUDr. John, měl dlouho k ruce jen mladého tajemníka-neprávníka a písařku. Teprve později dostal na pomoc jednoho vyššího konceptního úředníka ústředního úřadu. Generální zpravodaj, profesor dr. Procházka pak pracoval dlouho sám. Rovněž teprve později dostal za pomocníky jednoho právníka a písařku. Tak malý a výkonný štáb je v našich poměrech výjimkou věru vzácnou.

Ústava a pětiletka

Taková je situace koncem ledna: Máme ne jednu, ale bohužel několik verzí ústavy vypracovány do poslední podrobnosti. Srovnajme ústavu s návrhy na pětiletý plán: slovenští demokrati neřekli nic, lidověčtí národohospodáři prý pracují na formulaci hlavních zásad, národní socialisté souhrn svých zásad uveřejnili, téměř bez čísel; sociální demokrati uveřejnili plán rámcový, se všemi zásadami, avšak jen s některými částmi, vypracovanými do podrobnosti; komunisté dali plán podrobný, avšak ovšem ani oni si nezajistili předem souhlas svých politických partnerů, bez něhož nelze plán změnit v zákon; experti, soustředění kolem ústřední plánovací komise, začínají teprve nyní výpočty komunistů soustavněji zkoumat, ač plán byl presentován již v polovině října samotným Klementem Gottwaldem.

Práce na pětiletce nepostupují tedy zatím o nic rychleji, než postupovaly práce ústavní v prvních měsících,

ač pětiletka má, podaří-li se dvouletku ukončit k 28. říjnu t. r., běžet již od 29. října. Protože do voleb nelze očekávat jakéhokoliv podstatného pokroku v dohodě o společné pětiletce, a souhlasu o hlavních zásadách nelze čekat před létem, budou společné práce na pětiletce musit probíhat někdy v srpnu a v září asi takovým tempem, jako práce na ústavě nyní, v únoru a březnu. Nebude vinou ústřední plánovací komise a expertů, jež povolala a povolá, vypracují-li řadu částí technických dřívě, než se politické strany dohodnou o hlavních zásadách.

Všechny strany chtějí ústavu

Všechny politické strany mají svou ústavu v šupletí. Žádná z nich ji do uzavěrky tohoto listu ústavního výboru neoznámila. Komunisté podporují návrhy svého posl. dr. Procházky, který je generálním zpravodajem ústavního výboru, naznačují, že s žádným zvláštním návrhem nepřijdou, avšak není známo, zda se to týká i komunistické strany Slovenska a vůbec věci slovenských. Všechny strany prohlašují, že hodlají přispět k tomu, aby ústava byla schválena do květnového volebního termínu, prakticky tedy asi do 20. dubna, avšak většina stran vyvinula již takovou činnost publikační, že to svědčí o všestranné připravenosti k užití ústavy jako jednoho z hlavních, ne-li hlavního vůbec námětu volební kampaně.

Nebude-li ústava, pak vláda přijde před lid s nesplněným slibem. Těžko pak stranám říkat: »To ne my, to partner,« když je obecně známo, kdo o v tom parlamentě zasedá. Komunisté mají hlavní zájem na tom, aby ústava byla, protože ztuzené základy vymoženosti revolučního roku 1945 dávají lepší východisko pro výstavbu socialismu než základy ústavou nepodepřené. Jasně pravil v nedávné přednášce generální zpravodaj dr. Procházka: tato ústava ještě nebude socialistická, nýbrž lidově demokratická, jak to odpovídá dnešnímu složení Národní fronty.

Tak zvaná pravice má zájem na tom, aby se ústavním slibem utvrdila řada demokratických práv; na rychlost postupu k socialismu ústava v jejich očích celkem vliv mít nebude, avšak demokratům se žije lehčeji již tehdy, jsou-li jejich práva veřejně na očích ve slavném a všemi přijatém dokumentu.

Kdyby v příštích anebo některých dalších volbách došlo k lavinovému přesunu nalevo, pochod k socialismu se urychlí; bude-li ústava teď, nevylije se proud z hrází a nepoškodí zbytečně krajinu. Kdyby došlo na lavinu směrem napravo, proud tento se zbrzdí, avšak nepoteče zpět, nechť budeme mít ústavu či ne. Sebevědomí dělnické třídy by asi nepřipustilo generální útok proti znárodnění. Pro všechny bude lépe, budeme-li ústavu mít. Budoucí menšina, nechť ji bude pravice či levice, si bude pod ústavní ochranou lépe bránit vlastní existenci.

V ústavě musí být poměr Čechů a Slováků řešen do poslední podrobnosti. Postačí, budou-li Slováci i Češi mít možnost svobodně se rozjit a bude-li při tom jednota státu zachována. Vyhýbejme se tu, jako v ostatních otázkách, požadavkům extrémním. Řešení, jehož těžiště je daleko od středu dnešní politické rovnováhy, není řešením reálním, protože se tento střed v příštích volbách opravdu podstatně neposune. Ať chceme nebo ne, život státu, jak řekl jeden moudrý muž a znalec ústavy nedávno v parlamentě, vždy směřuje k optimálnímu lidskému a hospodářskému středu. Budou-li sporným místem »kraje či země«, pak řekněme v ústavě jen, že se soustava národních výborů zaručuje a že řešení budoucí upraví zákon zvláštní, ať už ústavní či obyčejný. Je lepší kodifikovat široké pole, na němž se všichni dohodli, než nekodifikovat nic proto, že se na některých úsecích dohodnouti nechtěli nebo nemohli.

Vraťte mandát národu!

Kdyby se ovšem ukázalo, že se strany nemohou dohodnout ani na slušné rozložení podstatných problémů, pak nezbyvá, než se k tomu poctivě přiznat, rozpustit parlament, vrátit lidu mandát a říci mu: o těchto a v těchto věcech jsme se nedohodli, my chceme tohle, máme pro to tyto důvody — a ti druzí chtějí ono a mají pro to ony důvody. Nic není poctivějšího, než uvést i argumenty odpůrcovy; jak se sluší na odpůrce, s nímž naše strana seděla dlouho ve společné Národní frontě.

Tím by ovšem Národní fronta zahynula přirozenou smrtí. Ztratila by právo na existenci. Jakápak Národní fronta, která by si nedovedla sama dát pravidla pro společný politický život!

Přestal by žít jeden parlament — ale parlamentarismus, ne, ten by právo na existenci přirozeně neztratil. Prestiži parlamentarismu by jen prospělo, kdyby poslanci předstoupili znovu před voliče a řekli mu: Takhle jsme jednali, pro to a pro to, takhle jednali druzí, národe, řekni, komu věříš, a ten povede správu věcí tvých.

Karel T a r a b a

poznámky

Ideologie a pravda

Mluví a píše se mnoho o ideologiích. Tu je na vysvětlenou třeba říci několik slov. Ideologii je nutno považovat za jistou myšlenkovou soustavu, která si činí nárok na zevrubné a autoritativní vysvětlení věcí kolem nás. Obvykle vystupuje jakožto „světový názor“. Všechny ideologie, jež se v minulosti kdy vyskytovaly, vyznačovaly se sebevědomím a větší nebo menší nesnášenlivostí. Vždycky se domnívaly, že člověk je s to vysvětlit beze zbytku jisté záhady bytí, života a jeho vývoje a že je možno na každé proč odpovědět sebejistým a jednoznačným proto. Jedním z činitelů lidského myšlení je pochybovačnost, skepse. Ideologie nikdy nic takového neznaly, ač neběží tu nijak o zápornou složku myšlení, jak by se snad mohlo někomu zdát: nosnou vlnou ideologií byla vždy spíše víra. Víra v slovo, thesi, formulaci i formulku. Ideologové se vždy tak trochu považovali za vyvolené mezi ostatními lidmi; zachvátil-li ideologismus nějaký národ, kastu či třídu, vždy se tu objevily fanatismus a pýcha jako složky a úkazy průvodní, ostatně nikoli neologicky. Byly nejvyšší idealistické ideologie, jež se v praxi obrátily v největší neštěstí pro národy a lidi svobodomyšlné. Ve jménu ideologických „pravd“ se mučilo a popravovalo, ve středověku právě tak jako nedávno.

Co by člověka mělo zajímat, není ani tak ideologie jako pravda. Jistě mají ideologie v sobě něco pravdivého, udělaly však z toho někdy přímo nestvůrnou generalisaci. Psychologicky se však mylí vždy: jsou osobivé a neskromné, domnívají se, že lze vše vysvětlit a změřit nějakým mechanickým lineálem. Bývají to obvykle nadnesené myšlenkové konstrukce, omamující prostého člověka smělymi průhledy a koncepcemi. Pravda je však méně honosná a blyskavá, je skromnější, ledivější, civilnější, zato však organicky více spjata se skutečností. Duch ideologií má tu výsadu, že vlaje, kam mu libo, stačí jen být věrným původnímu apriornímu nápadu.

Je třeba si říci toto: I za stavu nynější vědy je člověku konečné poznání nedostupné. Lidskému myšlení i lidským dějinám by byl prospěšnější skromnější a vnímavější postoj před tím, co nazýváme skutečností. Ta je vždy složitější a onačejší nežli všechny naše ideologické konstrukce. Úsilí o pravdu je úsilím vskutku občanským, lidovým, demokratickým; nároky ideologií jdou nad tyto dobré hodnoty a proti nim. Materialistický názor světový má jistě v sobě hodně vědeckého oprávnění; psychologicky je však bludným kruhem jako všechny ideologie minulé. František Humler

Šmelina s prací

Dovedeme horlit proti černým cenám, za které prodávají šmelináci své zboží. Jinak je tomu s černými mzdami. Ty jsou jakýmsi veřejným tajemstvím.

Několik řádek z výstřižku: »Celá Praha si vypráví o velkém investičním podniku, kde se vyplácejí hodinové mzdy až 70 Kčs. V jednom mezinárodním závodě v Praze bylo před časem zjištěno, že se vyplácí hodinová mzda 170 (slovy: jedno sto sedmdesát) Kčs za hodinu.«

Proč toto horlení proti černým cenám na černém trhu, a proč to ticho o černých mzdách? Socialisti odmítali a musí odmítat jednání podnikatelů, kteří využívali tísně pracujících (na př. nezaměstnanosti) k tomu, aby snižovali dělnické mzdy. Může socialista schvalovat jednání pracujících, kteří zneužívají tísně podnikatelů (mohou to být také národní podniky) a tísně obecně k tomu, aby si vynucovali mzdy a jiné výhody, které jsou v rozporu s prospěchem celku, jenž musí trvat na tom, aby mzdy odpovídaly výkonu a určitému zdravému průměru?

Daleko zde nejde o soukromou záležitost. Lidé, zejména mladí lidé, chtějí aspoň trochu slušně bydlet. K tomu se dostaneme jen stavbou nových domů a domků. Není tajemstvím, že mnoho stavebního materiálu se ztrácí na černých a t. zv. šedých stavbách, kde také mizí velká část stavebního dělnictva, protože se tam platí černé mzdy. V jednom městě bylo zjištěno, že stavební dvouletka byla splněna jen asi z třetiny, že však by stavební dvouletka byla značně překonána, kdyby byly do ní započítány i černé a šedé stavby, na kterých se platí černé ceny za stavební materiál a kde se platí černé mzdy. — Černé mzdy neplatí podnikatel jen pro potěšení, že skvěle platí svoje zaměstnance. Platí je v přesvědčení, že je zaplatí ten, pro koho staví. Černé, šmelinařské mzdy může platit jen bohatý. A je-li člověk nezámožný nucen zaplatit tu a tam za práci šmelinařskou cenu a mzdu, musí to ušetřit jinde, na stravě, v týdenním a měsíčním rozpočtu.

Ti, kteří přijímají a žádají černé mzdy, jsou novodobými asociály. Jsou kapitalisty na ruby. Mnohý ovšem řekne — to vše je hezké, ale nebudu-li tyto černé mzdy platit, odejdou mi dělníci. Je-li boj proti šmelině obtížný, je obtížný i tam, kde jde o šmelinu s prací. Ale obtížnost tohoto boje nemůže být důvodem, aby nebyl veden. Někdy stačí nazvat vše pravým jménem.

V. G.

To patří do Bílé kroniky rozhlasu

Zavedení Bílé kroniky v rozhlasových novinách bylo záslužným skutkem, poněvadž nelze dosti docenit výchovný význam zveřejnění dobrých skutků. Jistě všichni lidé dobré vůle poslouchají vysílání Bílé kroniky s vnitřním uspokojením. Menší uspokojení u občana vyvolalo to, že závažné věci, které by do Bílé kroniky patřily na prvé místo — bohužel — neslyši.

To mne napadlo, když v pátek dne 23. I. 1948 v Bílé kronice hlasatel vzletně líčil zákon jako stroj, u kterého stojí strojník, jenž nemůže vidět za nároží a proto potřebuje, aby byl odjinud upozorněn. Rozhlas poděkoval za takové jedno upozornění jistěmu ONV, poněvadž přineslo finanční pomoc potřebné rodině a rozhlasu dalo možnost upozornit zákonodárce na potřebu změny zákona.

Doufáme, že rozhlas za impuls, aby mohl do Bílé kroniky zařadit čin, jehož významu dosud nedostihl žádný z příkladů, jenž kdy byl v Bílé kronice uveřejněn.

Oč jde? O to, co v č. 42 Dnešku bylo nadepsáno »Umřel člověk«.

Již dříve stručně z některých časopisů a nyní podrobně dovidáme se zde, jak dva studenti nejdříve pro záchranu svého umírajícího kolegy, pak pro trpící spoluobčany vůbec, bezplatně, neúnavně, bez nároku na uznání nebo jmenování ve zvláštní zprávě, obětovali vše, aby strojníky u složitého zákonného stroje upozornili na to, že záchrana mnoha českých životů je za náročím, jen pro ni natáhnout ruku a chytit. Došli k univ. prof. dr. Netouškoví, s jeho pomocí zařídili převezení těžce nemocného do nemocnice v Motole, zainteresovali Čs. Č. kríž a mnoho ostatních charitativních institucí. Intervenovali u ministra zdravotnictví, zaslali petici kanceláři prezidenta republiky, tajemníku p. předsedy vlády, tajemníkům náměstků předsedy vlády, úřadu předsednictva vlády, všem ministerstvům, nejvyššímu účetnímu kontrolnímu úřadu, všem ostatním státním a veřejným úřadům, vědeckým ústavům, prezidentu republiky, předsedovi ÚNS. Zainteresovali ministra zahraničí tak, že ten vyjednal převoz nemocného do nemocnice, kde by bez formalit našeho stroje mohl být léčen. Opětovně intervenovali v předsednictvu vlády a u členů vlády, z nichž jeden dokonce se podívil, jak to, že o takovou samozřejmou věc musí vyvinout úsilí soukromníci místo »řádného strojníka«.

Byla to cílevědomá neúporná práce, práce dvou studentských nezištných nadšenců pro záslužnou věc, a pak nespočetného množství lidí v různých úřadech, kteří s ochotou a samozřejmostí vycházeli jim vstříc, o pomoc množství nejvýznamnějších osob našeho politického a kulturního života, o pomoc původně v zájmu nemocného jedince — po smrti tohoto pak o pomoc v zájmu všech trpících. Nezaslouží si tato obětavá práce všech jmenovaných i nejménovaných, aby byla uveřejněna na nejvýznamnějším místě Bílé kroniky?

To vše táhne prostému občanu hlavou zejména dnes, kdy téměř ve stejné době týž rozhlas vysílal zprávu, že ministr vnitřního obchodu musel se náhle podrobit operaci, a to v době své neenergičtější práce. Kdo z nás, ať prostých občanů nebo výše postavených osob má záruku, že dnes či zítra nepostihne ho těžká nemoc, a nemusí to být právě zápal slepého střeva? Kdo může zaručit, že právě pro nějakou vysoce postavenou osobnost nebude potřeba právě těch isotopů, o které dva studenti za přispění tolika dobrých lidí sváděli boj?

Nebylo by na místě, aby i v tomto případě Bílá kronika ujala se úkolu onoho třetího, který upozornil váhajícího strojníka, že je nutno jednat rychle, nemá-li stroj ničit lidské životy?
V. J.

Učitel a textil

V posledních týdnech slyšeli jsme zprávy z radia o zabavených stovkách, ba tisícovkách metrů textilu. Tak snad konečně, když se náhle objeví tolik zboží na trhu, dojde i k uspokojení tebe, ty učiteli, jenž se v době všeobecného nedostatku přičiňuješ, aby naše továrny byly zásobeny surovinami různých hodnot, najmě textilních odpadků. Neštítíš se pro dobro celku tu veteš, plnou bacilů a špíny, sám třídit, pytlouvat nebo vázat do balíků, abys se nakonec rozplýval vnitřním pocitem tepla nad poděkováním ministerstva za úspěšný celoroční výkon, zatím co tisíce lidí, kteří z tvého pachtění měli prospěch, těšilo se a budou i nadále se těšiti z přídělů různého textilu, jenž jim byl v podnicích, úřadech i vícekrát do roka bez bodů a za levný peníz rozdělován. Nezavídal jsi, ale v idealistickém zanicení nenašel jsi cestu, po níž bys se domáhal práv a potřeb, zato pachtil jsi se vytrvale po obchodech, abys si mohl koupit látku na šaty, košili nebo jen kapesník. Byls obdivován stále stejnou řečí: »Přijďte zítra nebo pozítří!« Kdyby aspoň ti šťastlivci s nečekaným přídelem, kteří bez čekání ve frontě bez časťých pochůzek byli se neohlubili tím, co si z podniků nebo úradů přinesli (příčiněním ÚRO?), nebyl bys ty, učiteli, cítil povolení a lítost. Inu, ty nejsi pocítán mezi pracující. Dosud se ti připomíná povinnost propagovat, organisovat a provádět veškerý sběr odpadků bez ohledu na ohrožení tvého zdraví i zdraví dětí, dosud tak stále trpělivě činíš, ale plody svého přičinění nesklízíš. Tobě stačí skromnost a trpělivost v čekání, až jednou si na tebe také někdo vzpomene. A že by si nyní vzpomnělo ministerstvo vnitřního obchodu zvláště odměnou na tebe a žactvo, když jste společně se přičinili o tak skvělý výsledek sběrů v roce 1947, jak jsme mohli všichni čísti v novinách? Zatím se utěšuj! Jednou jsi měl možnost získati na své šlachovité nohy pár dámských punčoch. Což kdybys teď dostal zvláštní odměnu — pár ponožek! To bys zase sháněl hadříček k hadříčku, cár rukávu k cárů nohavice, že ano! Nebuď tedy zatrpklý a hlavu vzhůru!
H. Husák

Strach z anekdot

Jsou anekdoty dobré a špatné, a o politických anekdotách to platí jako o všech jiných. I ony jsou vkusné a nevkusné, jemné a hrubé, vtipné a stupidní. Rozumný člověk nikdy se anekdoty nebojí. Kdo nerozumí vtipu, neseďi pevně na svém trůně, a jestliže se za Hitlera pro anekdoty o něm zavíralo nebo dokonce i střelelo, byl to argument pro nepevnost jeho režimu. Presidenta Beneše hnusně »šejdrem« nepřipravilo o jeho velikost. Kdo se opírá pouze o fyzickou moc, bojí se smíchu. Je špatná, stupidní a nemorální ta anekdota, která se někomu dnes politicky velmi významnému směje proto, že za mladých let byl dělníkem — ale ta anekdota, která se komukoli směje pro jeho skutečnou a zjištělnou dnešní ješitnost, megalomanií, parvenuovské manýry, to není anekdota zlá. Strach z anekdot, ze smíchu, strach z humoru, neláska k satirikům — to všechno jsou znaky slabosti a nevědomých nervů. Nervosní reflex nevědoměle autokritiky.
Jiri Zhor

politika

Dopis panu plukovníku Roganovovi a jeho přátelům

V Rudém právu a Tvorbě byl uveřejněn projev několika ruských důstojníků, zabývající se nedávnou diskusí v Dnešku a jejím původcem, dr. Drábekem.

Pane plukovníku!

Velmi nerad se o něco pšu s člověkem, který místo pádných argumentů užívá pádných nadávek. Vy a Vaši přátelé, podplukovníci Ostapčuk, Dubovik a Jarmolin, jste mne zahrnuli ve svém otevřeném listě československé veřejnosti takovou řadou osklivých obvinění a urážek, že jsem se skutečně rozmyslel, je-li vhodné, abych vůbec odpovídal. Dvě okolnosti mne však přece pohnuly, abych napsal tento dopis. Předně jsem si řekl, že jde o věc obecnou a značné důležitosti a nikoli o nějaký osobní spor mezi panem Drábekem a čtyřmi sovětskými důstojníky. Dále vzniklo ve mně podezření, že jste moje oba články celé ani nečtli, nýbrž že Vám byly pravděpodobně přeloženy jen některé výňatky z nich, a že možná ani o celkovém jejich účelu a smyslu nic nevíte.

Napsali jste o mně, že jsem diskusi o osvobození Prahy rozvířil z pohmutek nečestných a provokačních na objednávku ze zahraničí, nazvali jste mne mazalem, prodejním psavcem, mluvíte na jedné straně o mých zaoceánských protektorech, na druhé straně zase o jakýchsi mých poddaných. Slovem, představili jste mne naší veřejnosti jako darebáka, který za peníze podporuje v Československu velmi potouchle špinavé akce, jež označujete za nepřátelské.

Nejste opravdu vlídní, pane plukovníku. Vy, ani Vaši přátelé podplukovníci. Napadlo mě, zda jste se alespoň zeptal svých informátorů, kdo jsem, dříve než jste napsal svou ostrou odpověď a než jste mne prohlásil za nečestného placeného darebáka. Vaši informátoři Vám nemohli říci nic jiného, než že jsem člověk, který nezastává a nezastával nikdy žádnou politickou funkci, a že moje styky s t. zv. Západem se rovnají nule, ostatně stejně jako s Východem, prostě proto, že žiji celkem jako soukromník z toho, co mi vynáší moje Němci důkladně pocuchaná advokátní kancelář. Doufám však, že Vás také upozornili, že ve svém okolí neplatím celkem za nečestného člověka a že mi byla po revoluci svěřena čestná úloha, abych zastupoval žaloby, které národ vznášel proti svým největším nepřátelům a škůdcům. Nikdo se mi dodnes neodvážil osobně vytknout, že bych se byl při tom dopustil nějakých nesprávností, nebo že bych si byl počínal nečestně. Mám proto právo se domnívat, že jsem svůj úkol splnil slušně a že, pokud mne veřejnost vůbec zná, mne za slušného a čestného člověka považuje.

A teď usuzujte se mnou takto logicky a klidně: Vy, vysoký důstojník vítězné Rudé armády, důstojník vyznamenaný nejvyššími řády, mající — jak naše noviny neváhaly zdůraznit — mimořádné postavení, vyrazíte na člověka, kterého jste nikdy v životě neviděl a o němž nic nevíte, představíte ho před jeho vlastním národem v řadě časopisů jako nebezpečného lumpa, aniž se vůbec pokusíte svá smělá obvinění nějak prokázat, neku-li si je ověřit.

Ptám se Vás, pane plukovníku, klidně: jakou máte představu o duševní úrovni národa, k němuž patříte? Věříte snad opravdu, že od uveřejnění Vašeho otevřeného dopisu se mnou přestali slušní lidé mluvit? Pakliže však nepřestali — a já Vás ujišťuji, že ne — tedy posuďte sám, zda jste svým dopisem přispěl k nějakému klidnému a věcnému vysvětlení problému, který je tak důležitý pro nás oba, či zda jste naopak sami nepřidali slušný díl

k oné katastrofální propagandě, která zabíjí, jak jsem se to svého času snažil klidně, bez nadávek a veden v svém nitru opravdovou snahou ozvroutnění rusko-československých vztahů ve svých článcích vysvětlit.

V národě, k němuž patřím já, pane plukovníku, bohudík ještě nikdy nikdo nic trvalého nedokázal vytvořit hrubým slovem a prázdnou frází, naproti tomu se však tento národ dovedl pro spravedlivou ideu a pro vlastní přesvědčení bit až k sebeobětování. Pánové Goebbels a K. H. Frank udělali v tom směru zlou zkušenost. Historickou pravdu náš národ miluje tak vášnivě, že na př. v sobě našel dosti mravní síly, aby sám prohlásil za padělký rukopisy, které by mu jinak byly zaručovaly záviděnihodné místo při hodnocení starých evropských kultur.

A tento národ měl Vaši ruskou zem vždycky rád, spontánně a bez jakéhokoli nucení. Poněvadž jeho city byly hluboké a trvalé, nedával se při nich až dosud ovlivňovat celkem tou okolností, kdo je právě v Rusku pánem. Vždyť režimy se vyvíjejí nebo mění, vlády přicházejí a odcházejí, národ a zem však trvá. Takto milovat Rusko nás naučili naši největší mužové, ať to již byl Kolár, Havlíček nebo Masaryk. Shodou okolností činili to v době, kdy současný režim v Rusku byl v naprostém rozporu s ideami, které sami zastávali. Naučili nás milovat kriticky a proto upřímně a trvale. Byli ovšem i mužové, kteří nás učili jinaké lásce k Rusku, lásce motivované a ovlivňované výhradně sympatiemi k dočasnému ruskému režimu. Právě ti se svými názory nenalezli v našem lidu půdy a naprosto ztroskotali. Osud Karla Kramáře je Vám snad přece znám!

Neváhám vůbec tvrdit, že československý národ patřil vždy k nejménějším přátelům, které kdy Rusko vůbec mělo. Bez propagačních filmů, bez tendenčních brožur, bez stálých slavností, bez dutých frází nudných oficiósů. Přehlížet a podceňovat, ba kazit investici tak cennou a zdravou a na tak solidních základech spočívající považují za velkou marnotratnost, pane plukovníku!

Kdybyste byl klidně a bez fanatického zaujetí přečetl celý můj článek, byl byste zjistil, že mně nic nebylo tak vzdáleného, jako zlehčovat výkony Rudé armády, jejíž velikolepý pochod od Berlína na Prahu zůstane navždy zapsán v historii. Chtěl jsem však Vás v sovětském Rusku přátelsky upozornit na dvě věci: Předně, že způsob, jakým líčí osvobození Prahy Vaši přátelé u nás, jimž jste také světlil svůj list k uveřejnění, není důstojný národa, který se přece také sám takřka s holýma rukama zoufale Němcům bránil. Dále, že zásluha divisi, které Prahu vyprostily ze smrtelného objetí esesáků, nebude o nic menší, bude-li vyličeána věcně, klidně a bez zřetelů na politická napětí, která tolik sužují svět. Naopak, že historicky věrné vyličení celé věci prestiži Rudé armády může jen prospět. Naznačil jsem zcela srozumitelně, že každý československý občan, který chápe dosah nebezpečí, které nám hrozilo, a dnes, bohužel, opět hrozí z Německa, a který dobře porozuměl politice Masarykově a Benešově, uzná, jak důležité bylo pro Vás i pro nás, aby v Praze byla první právě Rudá armáda, a aby tak naše společenství se sovětským Ruskem bylo zpečetěno přímým stiskem ruky dvou bojovníků, kteří, byť za různých podmínek, přece jen každý podle svých sil bojovali proti společnému strašnému nepříteli, který usiloval o jejich bezživotí. K tomu není třeba u nás v Československu, aby člověk musel být bezpodmínečně komunistou, tomu rozumí převážná většina našeho národa velmi dobře. Jsou ovšem i u nás někteří, kteří tomu nerozumějí, lépe řečeno nechtějí rozumět, ale ti opravdu nejsou vážným nebezpečím, s těmi bychom si věděli sami rady, věřte mi!

Nehodlám se proto pouštět s Vámi do debaty, jak to skutečně bylo, neboť k tomu nejsem ani povolán, o tom

rozhodnou jednou historikové. Ostatně to také nebylo ani účelem mého původního článku, neboť — opakuji znovu — jde mi a šlo mi jediné o způsob, jakým se věci, týkající se poměrů Československa a Sovětského svazu, našemu lidu předkládají. Nepřestanu tvrdit, že je to způsob nevhodný, nedůstojný a nesprávný a že Vaše zájmy v Československu těžce poškozuje. O této věci musím rozhodně vědět víc já než Vy, který zde nežijete. Chyba Vaše je, že své informace čerpáte jen z jediného pramene, a že si necháváte nedůstojně pochlebovat od lidí, kteří Vám neříkají pravdu, alespoň ne neskreslenou, a kteří kladou větší důraz na vnější pozlátku než na opravdový cit.

Ostatně, co vlastně tvrdíte Vy, a co jsem tvrdil já? Vy říkáte, že Američané dostali rozkaz, aby svůj postup zastavili — já říkal totéž. Já tvrdil, že tento rozkaz byl vydán jako důsledek dohody mezi Spojenci o hranicích okupačních zón, nebo, chcete-li, sfér zájmu — jak to ostatně stále nově potvrzuje řada memoárů vedoucích lidí z oné doby — Vy jste věcně v tomto směru netvrdil vůbec nic, nýbrž zkonstruoval jste toliko vlastní, ničím nedoloženou teorii o tom, že jacísi reakcionáři si přáli, aby prý pražské povstání, vedené živly pokrokovými (Vy ovšem zase neobjektivně tvrdíte, že povstání vedli komunisté. Velmi se mýlíte; i v této době stále ještě bojoval celý národ!), bylo potlačeno proto, aby prý mohl být pak zde nastolen nějaký jiný režim pravicový, protilidový. Mezi tyto reakční živly, nebo alespoň jejich podporovatele, jste bez rozpaků zařadil ovšem i mne.

S touto teorií nepořídíte, pane plukovníku, nic, alespoň pokud jde o nás, kteří jsme pražskou revoluci prožili. Nevím, co jste sám osobně Vy a Vaši přátelé zažili od Němců, ale troufám si tvrdit, že jste se nedožil takového ponižení od nich, jakého jsem se dožil já. Neprál bych Vám, abyste zakusil úzkost, které jsme zakoušeli my za oné noci, kdy začínal útok německých tanků na Prahu a kdy na nebi nebylo jediného spojeneckého letadla. Pro mne osobně i pro moji rodinu, stejně jako pro tisíce jiných, bylo potlačení pražského povstání znamenalo zkázu. Zapomínáte při tom všem také, že v té chvíli naše vláda, u z n á v a n á v š e m i v r s t v a m i n á r o d a, čekala již v Košicích. Ani kdyby se tedy bylo Němcům podařilo povstání potlačit, nebyly tu žádné předpoklady pro pozdější vytvoření nějaké vlády opoziční. Celá tato Vaše domněnka je nesprávná a je také pro nás úplnou novinkou. My v Praze jsme ostatně ještě tehdy vůbec netušili, že rozpory mezi spojenci už pokročily tak daleko, a lidsky jsme čekali záchranu odkudkoliv.

Zamyslete se nad těmito věcmi, pane plukovníku, Vy i Vaši přátelé! Zamyslete se nad zdánlivě bezvýznamným faktem, který dal popud k mému původnímu článku, a nad kterým jsem se i já zamyslel, neboť jsem ho hluboce litoval. Hleďte: Hoši, titíž hoši, kteří byli násilím donuceni, aby shlédli výstavu »Sovětský ráj«, kterou Němci v Praze i v jiných městech svého času instalovali, a kteří si z ní tropili nezřízený posměch, obdivující nepokrytě válečné výkony sovětského Ruska, titíž hoši o málo měsíců později se vyhýbají hodinám ruštiny. Neklamte se a nepodceňujte to! To je zjev, který je daleko vážnější u nás, než by byl, řekněme, v Polsku nebo dokonce v Maďarsku, a který je pouhým symptomem všeho toho nezdávajícího, co v současných stycích mezi národy Sovětského svazu a národem naším je.

Vy se domníváte, že lze věc vyřídit otevřeným listem, ve kterém mě hrubě urážíte jen proto, že jsem se pokusil vážně jiti věci na kořen, já Vám zase tvrdím, že jste napravil nic, a že ve svém omylu tvrdošjně setrváváte.

Sympatie, které spožívají na pouhém obdivu k moci, nejsou zdravé, nejsou trvalé. Pro Vás Rusy nejde v československém národě o nic jiného, než abyste si udrželi lásku, kterou již před mnoha a mnoha lety jiní velcí mužové v národě vzbudili. Vy tento krásný a v samotné duši národa zakořeněný cit měníte v poměr oficiálního

Dopis politického vězně

(Zápas o voliče)

pochlebování a nedůstojného uctívání malého vůči velkému, a nic nedáte na hlasy těch, kdož upřímně a z nejčistších pohnutek Vás upozorňují na chybu a varují. Nerozpakujete se prohlašovat je za zrádce a zahrnujete je urážkami jen proto, že mají jiný politický názor byt i na věci, které se otázky spojenectví československo-sovětského nikterak nedotýkají. Připadáte mi jako oni středověcí fanatikové, kteří pro větší slávu římské církve upalovali s klidným svědomím všechny, kdo v nejlepší snaze o ochranu této církve ukazovali na její nedostatky a vady, a snažili se o nápravu, a kdož bezpodmínečně nepřisáhali na všechny články víry.

A nemohu si odepřít — když jste mě tak osobně napadli — ještě jednu osobní vzpomínku: Není tomu dávno, kdy komunismus neměl ještě u nás ani v jiných částech Evropy takové přitažlivosti jako nyní, poněvadž místo poct a úřadů přinášel nevýhody, ba osobní rizika. Přesto, že jsem nikdy komunistou nebyl, (socialistou však od svého mládí), imponovali mně tehdy ti, kdo pro své komunistické přesvědčení dovedli obětovat statky i své životy. Tehdy komunistická strana německá, která byla zatlačena již do illegality, volala o pomoc. Já a moji přátelé jsme se snažili pomoci, pokud naše skrovné síly stačily. Myslím, že si snad ještě vzpomenete na Edgarda Andrea, vůdce hamburských komunistů, který byl popraven ještě v dobách hlubokého míru. Také pacifista von Ossietzki, laureát Nobelovy ceny, byl tehdy předmětem péče ilegální komunistické strany německé. V provokačním velkém procesu seitzkém šlo o život a svobodu celých tuctů komunistů a sociálních demokratů. Pomáhali jsme, jezdili jsme do ciziny, intervenovali jsme u úřadů, u vyslanectví, u mezinárodních institucí a zprostředkovali jsme jim spojení, jak to právě šlo. Stejně tak jsme se snažili pomoci komunistům ve Vídni, kterým hrozilo vyřazení do rukou nacistů po nastolení režimu Dolfussova.

Dívám se na jména těch, kteří tehdy, ač nekomunisté, komunistům pomáhali, a zjišťuji, že jsou většinou mrtví — byli umučeni nacisty, proti nimž bojovali. Já, kterému se jen náhodně podařilo uniknout, stojím tu dnes označen Vámi ve veřejném listu jako zrádce, mravní ničema, placený agent. Chápete, pane plukovníku, že je člověku v srdci trochu hořko, když si na všechno to vzpomíná a uvědomuje si, jak se v tom rozběsněném světě stáváme čím dále více jeden druhému vlkem, a jak je čím dále jednodušší a méně obtížné brát lidem čest.

Není mi — věřte — příjemno o tom všem veřejně mluvit, ale Vy jste mě k tomu donutili. Chci Vám tím dokázat jen to, že nemusí být každý nepřitelem sovětského Ruska, ba ani ideje komunismu, kdo organizovaným komunistou není a kdo jen nesouhlasí s metodami, jakých někteří komunisté užívají, a připomenout Vám, že i v tomto světě, zesurovělém válkou a pachtěním za věcmi hmotnými, musíme se namáhat o to, aby čest jednotlivcova a smysl pro pravdu si udržely svoji hodnotu. Nepodaří-li se nám to, pak běda Vám i nám, běda celé evropské civilizaci! Účel nikdy nesmí světit prostředky, o tom nás přece historie poučuje dostatečně.

Důstojníkům tak slavné armády, jako je armáda, k níž patříte Vy, pane plukovníku, nesluší, aby mávali klackem! Nevím také, proč jste uznali za vhodné připojit ke svým podpisům výpočet všech svých československých vyznamenání, což je v našich poměrech rozhodně zcela nezvyklé. Jestliže jste tím zamýšleli zvýšit váhu svých tvrzení, pak mi nezbývá než Vás upozornit na to, že přibližně stejná vyznamenání, pokud tomu rozumím, mám já také. Nemyslím však, že nám oběma byla v této debatě nějak zvlášť platná a že by byla přispěla k zvýšení její úrovně nebo dokonce jmenosti.

Váš

Dr Jaroslav Drábek

Volební lístek zůstal dnes jedinou zbraní, poslední varlou lidu v lidovládě. Všechno ostatní podléhá již více anebo méně moci, vlivu anebo aspoň kontrole někoho anebo něčeho jiného. Volební lístek je tedy posledním argumentem, kterým zbývající lidé dobré vůle mohou zasahovat do řádu věcí.

Neboť hlasovací lístek, to jsem já a nikdo jiný. Jsem to opravdu jen já, ve stěhu a krytu před dozrívajícími vlnami propagandy. Jen já sám se svou vírou ve staré lidské hodnoty, mezi něž zajisté plným právem je počítána demokracie. A kromě toho s novou vírou v novou hodnotu — v socialismus.

Nestojí to za to, abych já, československý občan, prosťový voják revoluce a přišlápnutý porevoluční tvor, si s hrдостí uvědomil moc, která se mi dává do rukou tímto nepatrným hlasovacím lístkem?

Neboť v době, kdy poctivý průzkum veřejného mínění by měl velmi snadnou práci prokázat, jak chabě se naše politické strany vepsaly do srdcí a přízně lidu, volební lístek se stal, rozrostl se ve věc dosahu a významu přímo fatálního!

Jak využití této zbraně co neúčinněji?

Především promýšlejte. Ať nic z dosavadních zkušeností nezůstane neujasněno, nesrovnáno a neutříděno. Hleďte důkazy koncepce v pravdě a ve skutečích budovatelské a konstruktivní. Přemýšlejte, proč život stále není takový, jaká je naše představa o něm, proč jedni mají všechno a druzí téměř nic, a proč strach a nejistota, tato nejhorší a nejstarší dvě strašidla, se jen převlékla do jiných šatů?

Převaha byla dosud na straně partají, a byla to převaha drtivá.

Co znamená jít k volbám?

Především myslet, mimořádně hodně přemýšlet. Je třeba hodně srovnávat, aby se pokud možno co nejpřesněji odhadla účinnost té které strany, úsilí a schopnost prospět, skutečně prospět národu jako celku tím, že se prospělo, skutečně prospělo, každému jeho jednotlivci.

Půjde o to učinit vše, aby nadcházející volby procházely ve znamení mravního soudu co neširších mas uvědomělého voličstva, aby se před tímto soudem musely sklonit i útvary v honbě za moci.

Abyste bylo jasno: jde o socialismus a o demokracii, jde o ně bez jakýchkoliv výhrad a zálužností! Při volebním soudu nad stranami, zejména nad stranami našeho srdce a naší důvěry, nad stranami socializickými, půjde o to, která z nich je nadána nejen větší ochotou, ale i větší schopností provést spravedlivou distribuci vymožeností socialismu. Nejen jeho obětí, ale i jeho výhod. O tuto spravedlivou distribuci mezi všechny složky a jednotlivce v národě jde především. O ochotu a schopnost zajistit co nejlepší a co nejdůslednější rozdělování nejen potravin, textilií a jiných hmotných statků, ale i výhod právního řádu, které je s to mu umožniti, aby našel ochranu a zastání před zvlůli, leností anebo šlendriánem byrokratického aparátu právě tak, jako před všemocí stranických legitimací. Aby tedy každý skutečně nejen za svou mzdu si mohl koupit košili anebo připadající naň množství mléka, ale aby za zaplacenou daň měl také právo požadovat, aby úřad, ať již je to úřad bytový či nemocenská pojišťovna, slušně, věcně a rychle vyřídil jeho věc.

Půjde tedy o to, aby volič dal hlas té straně, jejíž okamžitý stav, ať již jde o počet vyhraněných osobností anebo o poctivost vůle program převést do sféry skutků, dává nejspolehlivější záruku, že na této cestě ke sku-

tečnému socialismu v praxi bude mít největší konkrétní úspěchy.

Nalezti tuto, v daném okamžiku nejlepší stranu, to za čtvrt roku bude věcí každého voliče.

Jde o tuto nezbytnost: uvést v život hnutí základních sil mravních. Jde o duchovní penicillin! O vytvoření souručenství neorganizovaného, ale tím pevněji spjatého nejnvtěrnějšími svazky účasti s blahem státu a lidu.

Zde mohou mnoho znamenati právě političtí vězňové! My, kteří v německých kriminálech jsme poznali tajemství tohoto duchovního penicillinu, a kterým útrapami zbystřený instinkt neomylně dnes praví: je znovu třeba jít do boje srdce, myšlenky a dobré vůle!

Hledejme tedy stranu našeho československého předobrazu.

Co nám může být nápomocno? Vyjděme asi z takovéto úvahy:

Nejsou to vždy jen rodiče, kteří vychovávají své děti, bývá tomu i naopak: nejpřísnějšími soudci a vychovateli svých stárnoucích rodičů bývají právě dospívající děti. A není tu poměr týž, nepůjde nyní právě o to, aby takovým soudcem a vychovatelem stran se stal i vyspělý a uvědomělý československý volič?

Kterými kritérii bude se mu řídit? Není jich mnoho a jsou jednoduchá:

Bude třeba, aby každý z nás si ujasnil skutečný vztah té které strany k těmto čtyřem nejdůležitějším otázkám, které jsou v podvědomí každého Čechoslováka:

1. Je cílem strany právě tak blaho celku jako každého jednotlivce?
2. Je cílem a ústředním předpokladem strany naprostá suverenity ČSR nejen dnes, ale i v budoucnu?
3. Má strana bezvýhradně kladný a nezákladný vztah k největším třem vymoženostem naší revoluce: k znárodnění průmyslu, bank a dolů, k odsunu Němců a k budovatelskému plánu?
4. Má strana stejně bezvýhradně kladný vztah i k dvěma nejspolehlivějším ručitelkám vztahů opravdu lidských mezi lidmi: k pravdě a mravnosti?

Strana, která na tyto otázky s dobrým svědomím bude mocti odpovědět, budiž stranou důvěry a srdce voliče. Ale nejen to: i předmětem dalšího ostrážitého pozorování, kontroly a soudu. Neboť zde jde o to: aby po volbách, po získání moci a vlivu, nedošlo opět k zvratu v poměru k věcem zásadním, tak jak jsme toho po volbách byli svědky již tolikrát.

Tento dopis dlouholetého politického vězně nevyplýval z ničeho jiného, než z nejvyšší upřímného přání, aby otázka nastávajících voleb byla během zbývajícího čtvrt roku nejen pod patronancí politických stran, ale i na fóru nestranném a svobodném, všemi lidmi a straníky dobré vůle diskutována, dalšími náměty, myšlenkami a formulacemi ujasněna tak, jak si zaslouží.

A je-li třeba některá z uvedených slov opakováním zdůrazniti, pak tato:

Strany nebudou moci zůstatí lhotejnými ke kolektivnímu soudu voličovu! Neboť hlasovací lístek takto připraveného občana a uvědomělého voliče bude mementem jejich příštího osudu.

národní hospodář

Bedřich Makovský

Omyly kolem textilu

Vyhláška o distribuci textilu kotvila v nouzovém opatření, nadiktovaném během války okupanty. Tako-

vých norem se v našem právním systému vyskytuje celá řada, a nikdy nikdo neví, kdy se o některou pořeže.

Zásadně: Je správné, když má v demokratickém státě ministr (nebo dva ministři) tak velkou moc, aby mohl přes hlavu parlamentu pouhou ministerskou vyhláškou učinit opatření, dotýkající se prakticky každého občana?

Zákonodárny sbor ústy svých výborů (zásobovacího a živnostensko-obchodního) přikázal třem hospodářským ministrům, to jest ministru vnitřního obchodu, ministru zahraničního obchodu a ministryni průmyslu, aby předložili návrh na novou úpravu rozdělování textilií. Místo návrhu objevuje se však vyhláška, kterou se bez parlamentního projednání věc řeší; tedy nový projev starého sporu o moc. Sporů mezi vládou a parlamentem.

Jistě je vláda orgán početně malý a proto hybnější. Kde se vláda stala jediným rozhodujícím činitelem, kde byla i zákonodárcem, tam se stát nemohl nazývat demokratickým bez uzardění. Právě textil dokazuje, že si náš parlament uvědomoval blížíci se úskali v zásobování dřívě než vláda. Sněmovní výbory jednaly o textilu již v době, kdy se jen těžce našly v ministerské radě uši ochotné poslouchat nářky spotřebitelů. A tehdy jsme se po prvé dověděli, kolik je v textilu nepořádků a kolik je zde i zlé vůle. Ačkoliv všechna tři ministerstva vyslala do sněmovny své zástupce, jejich referát se shodoval pouze v tom, že je třeba změny provést. Názory, jaký způsob je nejlepší, analýsa příčin, čísla o dovozu, vývozu, spotřebě, surovinové základně se diametrálně lišila. Vypadalo to, jako by každé z těch ministerstev místo na československého občana a jeho potřeby myslelo více na vlastní prestiž, na to, aby úřad přetrumfl úřad, ministr přetrumfl ministra, politická strana přetrumfla politickou stranu. Proč se říkaly polopравdy a proto se hrálo s kartami pod stolem. Neviděli jsme upřímný zájem koordinovat úkoly tří ministerstev. Viděli jsme však příliš mnoho sobeckých ohledů a bezohlednost k celku.

Vina velkoobchodu

Řekněme si upřímně, že není možno ponechat ve státě, který provedl znárodnění, t. j. socialisaci klíčové výroby a velkovýroby, velkodistribuci v její liberalistické a neobjme se slova: v kapitalistické formě. Právě naopak — jestliže se znárodnění dotklo většiny z nás, je distribuce přímou záležitostí všech. Každý občan potřebuje mít pevnou záruku, že se s ním při koupi nejběžnějších denních potřeb nehraje falešná hra. Záruku, že výrobky, které znárodněný průmysl opatří, budou rozdělovány spravedlivě a všem stejně. Že se při tom rozdělování neobjeví ruce, které z krajice národního důchodu vezmou víc než svoji přiměřenou odměnu.

Generální výtka nepohotovosti lze bez váhání adresovat zájmovým organizacím obchodníků. Bylo jim známo, co se v textilu děje, ale nenašli ze samé opatrnosti a z taktisování dost odvahy přijít s uskutečnitelným návrhem. Kdyby Ústřední svaz obchodu a jeho hospodářské skupiny předložily návrh k řešení včas, kdyby hýřily jen polovinou nápadů, kterými se dnes chlubí, na pravém místě a v pravé době, nemusilo dojít k tvrdostem.

Jde to, jak ukazuje příklad: Po minulých světové válce byli velkému tlaku veřejnosti vystaveni řezníci a pekaři. Něco podobného, jako dnes textil. To, že veřejnost nenařiká na řezníky a pekaře, není jen vyzývaví politika vlády a příslušného ministra. Jednotlivci se mění velmi pozvolna, ale zájmové organizace pekařů a řezníků dokázaly včas tvrdou rukou, laskavou radou i iniciativou získat respekt úřadů i respekt členstva. Nezamlžovaly falešným tvrzením úřady a nelichotivými prázdňnými sliby svým členům. To získalo i jejich příslušníkům alespoň neutrální postoj veřejnosti, ne-li sympatie.

Druhý případ, který hrozil bouřkou, byl návrh zřizovat opravárny při státních strojních stanicích. Chtěl je zřizovat Jednotný svaz čs. zemědělců proto, že měl

špatnou zkušenost s opravami zemědělských strojů; řemeslníci se proti nim bránili jako proti nežádoucímu konkurentu. Svaz řemesla dokázal najít řešení. Obě organizace prozkoumaly všechny požadavky objektivně a odborně; Svaz řemesla řekl jasně svým členům, jaké mají povinnosti vůči zemědělcům, a Svaz zemědělců poučil své členy o tom, že musí myslet na opravy dřív, než stroje potřebují.

Na tyto úvahy navazuje ovšem i hodnocení postoje politických stran k textilu. Tísňivě působí blízkost parlamentních voleb, která vzbuzuje touhu opatřit stůj co stůj vlastní straně volební popularitu. Ale řekněme si, že byly i úkazy staršího data, které prakticky znemožňovaly rozumnou spolupráci. Když živnostenský tisk některých stran častoval neustálými výsměšky, písmem i obrazem činnost ministra Zmrhala, vytvořilo se ovzduší nedůvěry. V ovzduší politické rivality a politicko-stranického sabotérství se hospodářské problémy těžko řeší.

Vyhláška o textilu

Obecná část vyhlášky o textilu obsahuje zásady hospodářsky moudré a přijatelné. Další požadavek, aby funkce velkoobchodu byla svěřena firmám, které svým technickým i personálním vybavením, osobou majitele či představitelů, obchodní pověstí, čistými rukama, pokud jde o černý obchod, vyhovují, měl vyjádřit seznam rozděloven. Zdá se, že vliv ministerstva průmyslu, které je spoluvůrcem vyhlášky, na tento seznam byl velmi malý. A tady nalézáme, bohužel, veliké mezery a obrovské nedostatky: V okamžiku, kde zasahujeme do existence nejen několika set podnikatelů a jejich rodin, ale i do existencí tisíců rodin jejich zaměstnanců, má demokratický stát dobře vážit spravedlivé a nespravedlivé, hodné a nehodné. Z tohoto hlediska je stanovení rozděloven zásahem nešťastným, který způsobil mnoho trpkostí, tvrdostí i škod, a který se ve svých důsledcích projevuje již nyní nejen hospodářsky, ale i politicky.

Ve snaze — nebojím se říci v dobré snaze — rozřešit problém co nejdříve, bylo zablokováno všechno zboží ve výrobě i v obchodech. Nebyla vydána stejně podstatná prováděcí nařízení, nejsou do podrobností hotova dodnes.

K hospodářským potížím, které tento stav působí, přistupuje nyní i názor, že je celá úprava ukvapeným politickým tahem. Rozdělovný seznam disponuje zatím jen zbožím, které dostaly ze zrušených velkoobchodů. Toho zboží bylo pochopitelně velmi málo. Ostatním zbožím mají disponovat podle pokynů evidenčních kanceláří. Evidenční kancelář dává příkazy výrobě, ale výroba nedodává. Jsou plné sklady, ale chybějí podrobnosti o cenách a rabatech. O ně se bojuje.

Podle dosavadních cenových předpisů má velkoobchodník nárok na pět procent rabatu na úkor výroby. Proto také šlo tolik zboží z výroby přímo do maloobchodů, u kterých tato podmínka není. Je pochopitelné, že textilní závody dodávaly raději za 100 než za 95 proc. ceny. Zavedením rozděloven je to ovšem vyloučeno. Generální ředitelství závodů textilních, které má především zájem na zrušení rabatu, se dohaduje s NÚC. Dohoda není a dokud nebude, zůstanou asi sklady plné a rozdělovný prázdný.

A tak se v továrnách plní sklady a maloobchody mají prázdné regály. Rozdělovný jako další článek distribuce jsou také bez práce. Všim tím dohromady vážne obchodní oběh peněz. A již tu vzniká otázka existencí maloobchodníků i otázka, kdo poskytne úvěr výrobě, která nemá plynulý odbyť. Je za této situace moudré a státu prospěšné, když novinář největšího deníku napíše jásavý článek o tom, jak zboží přichází do maloobchodů? Spotřebitel se v maloobchodech ptá, kde slibované a ohlášene zboží je; když zjistí, že není, má sklon obviňovat ve svém hněvu všechny, od vlády až po obchodníka.

Trochu kritiky k rozdělovnám

Pro okres Louny je stanovena rozdělovna v Kladně, kam je špatné spojení. Přírozeným střediskem by byl Slaný. Namítá se, že není nutné, aby maloobchodník do rozdělovný dojížděl, naopak, že je osobní styk nežádoucí. Kdo zná trochu hospodářský život, ví, že se obchody na dálku dělají špatně a že zvláště v dobách, kdy bude zboží více a kdy bude také výběr, je styk maloobchodníka s rozdělovnou nutný.

Hodonínská rozdělovna je v Kyjově. V Hodoníně je dobře prosperující kupecké Slovácké družstvo, které přijde o smysl své existence. Hodonínští tomu nerozumějí a krouťí hlavou.

Pro okres Zlín, Holešov, Vsetín a Kroměříž se rozdělovnou stal Baťa, Zlín. Proč právě firma Baťa? Obchod s textilem není přece posláním tohoto národního podniku, který v textilu pracuje převážně pouze v oboru punčoch a technických plátén. Rádi bychom znali důvody MVO.

V Olomouci je jedinou rozdělovnou družstvo Budoucnost, u kterého obrát v textilu činí asi 5 procent celkového obrátu. Proč se tak stalo, nikdo neví. Tím méně, když bylo svého času ministerstvem slíbeno, že po dobu nedostatku textilního zboží omezí obchody se zbožím smíšeným svou činnost v oboru textilním nebo že se jí přechodně vůbec zřeknou.

Jsou ovšem i jiné potíže. Rozdělovný totiž byly určeny bez slyšení účastníků. Stalo se, že se některé firmy, kterým byla se shora přiznána funkce rozdělovný, této nabídky zřekly. Obvykle měly totiž oprávnění na velko- i maloobchod a odřekly funkci rozdělovný proto, že se nechťejí vzdát maloobchodu. Bylo správně stanoveno, že firmy, mající obojí oprávnění, stanou-li se rozdělovnou, se musí oprávnění maloobchodního vzdát. Protože se v seznamu objevilo víc firem tohoto charakteru, zdá se, že tato zásada byla prolomena a že tedy bude rozdělovné dovoleno mít svůj vlastní maloobchod. To je proti duchu vyhlášky i proti duchu opatření, které chce vyřadit jakékoliv protežování. A že by rozdělovna svůj vlastní maloobchod nefavorisovala, silně pochybují.

V jednom okrese je rozdělovnou firma, neregistrovaná ani jako velkoobchod ani jako maloobchod. Zjistilo se, že je to ambulantní obchodník. To není jen prolomení zásady, ale její postavení na hlavu, protože taková firma může mít za provozní místnosti dvoukolká nebo nuši. Říká se ovšem, že nejde o omyl, nýbrž že s firmou jedná o postoupení živnostenského oprávnění národní podnik, který by si potom příslušné provozní místnosti obstaral. V místě i v odborných kruzích je z toho zlá kritika.

Jinde opět se rozdělovnou stala firma s miniaturními prodejními místnostmi. Obstarávání nových místností není sice v době, kdy se řada velkoobchodů ruší, velkým problémem. Problémem je ovšem odpověď na otázku, která se taková firma dostala k funkci rozdělovný, když se zdůrazňovala zásada odborného výběru podle technických předpokladů. Kdyby šlo o družstvo nebo národní podnik, mluvilo by se asi mezi obchodníky o zvýhodňování. Protože jde o obchodníka, mluví se nepokrytě o politické legitimaci. Kdo má pravdu?

To, že se některé firmy vzdaly funkce rozdělovný, i to, že byl seznam z jiných důvodů doplňován, přineslo již své ovoce. Velkoobchodníci, kteří dostali přísný rozkaz odvést rozdělovnám zboží, je odvedli. Odvedené zboží nyní v některých případech putuje s místa na místo. To je administrativní vada v provádění vyhlášky. Pokládá se také obecně za chybu, že seznam rozděloven byl sestavován nejen bez prohlídky a zjištění vůle firem, ale také bez účasti zájmových organizací obchodníků. Ministr vnitřního obchodu nehledal mezi úředníky i funkcionáři hospodářské skupiny maloobchod i velkoobchod ty spolehlivé a dobře informované, kteří by jistě účinně pomohli. Bez byrokracie a bez dlouhých loktů.

Takřka úplně byla opominuta nákupní družstva kupecká. Ministr Zmrhal zdůrazňoval obchodníkům jejich význam a maloobchodníci věřili, že právě prostřednictvím kupeckých družstev bude kráčet chystaná organizace. Pověření kupeckých družstev funkcí rozdělovny by znamenalo nejenom vnést do distribuce nového partnera v poctivém konkurenčním souboji, ale mělo by to i svůj významný psychologický účinek. Nesmíme si totiž zapírat, že živnostnictvo je stav konservativní; přijímá nové věci vždy s obavou, že je to další pokus omezovat, ne-li likvidovat celý hospodářský úsek. Kupecká družstva byla by tedy klíčkem k srdci živnostníků.

Mnoho našich politiků, úředníků i podnikatelů se netají v kritice textilu obecným názorem, že si věci hospodářsky jasné zvykáme řešit složitě, pozdě a nešťastně — právě v podrobnostech, které jsou nakonec kamenem osvědčení našeho sociálního i hospodářského pořádku. Jako řadový člen socialistické strany byl bych rád, kdyby právě socialisté, kteří tvoří většinu našeho parlamentu a vlády, dokázali najít hospodářské metody zdravé a celku prospěšné. V dnešní době politického neklidu a předvolební nervosy se i nepatrné klopýtnutí socialistů zneužívá a zveličuje.

do ba a lid é

Libuše Veselá

Kapitoly stáří

Úcta k stáří, tak, jak jí rozuměla raná civilizace, není pro nás jistě vzorem, k němuž bychom se chtěli vrátit.

Usmrcování nežádoucích dětí rodiči — neomezenými pány nad jejich životem a smrtí — pozvolné vyssávání jejich života prací, neodpovídající jejich slabým silám, volalo po ochraně těch, kdo se nemohli ještě bránit. Volání došlo ohlasu. Dítě bylo vzato pod ochranu lidské společnosti.

Světlo však má svůj stín: bezmocnými stali se staří. Naučili jsme se příliš uctívat sílu, a to buď sílu současnou nebo budoucí. Chceme se dívat jen do budoucna v domnění, že minulost nám nemá co říci. Uctívání síly vylučuje také humanitu. Kam tato cesta vede, ukázali Němci.

Nejsme ovšem ještě tak daleko, že bychom v opaku k rané civilizaci zabíjeli přestárlé, jejichž životní úkol byl již splněn. Avšak dáváme přestárlým nedostačující prostředky k obživě.

Ze pense staropensistů neodpovídá zdaleka dnešním cenám životních potřeb, je dostatečně známo. Neznáme jsou však důvody, proč k jakékoliv úpravě stavíme se hluchými a slepými. Proč neznáme za spravedlivý požadavek částečné uvolnění jejich vázaných vkladů, které byly téměř vždy se značnými obětmi ušetřeny pod dnes nemoderním heslem »Abych měl něco na stará kolena«. Je mylný názor, že staří mají menší životní režii. Snad v případech, kde jsou oba naprosto zdraví, ale těch je menšina. Nemohou-li se však sami obsloužit, je zle! Na černou mzdu pomocnice v domácnosti není — ostatně by ji těžko sehnali — a na zaplacení drahého oběda z hostince také ne.

Obrázky ze života přestárlých

a stručnou charakteristikou současné ústavní péče chtěla bych upozornit na nutnost spravedlivé úpravy.

»Co bude s námi?« ptá se pensista soukromý zaměstnanec, odvádějící si ze sanatoria manželku, ochrnutou po mrtvici — neschopnou ani sebe obsloužit. Z bytu byl — v době pobytu manželky v sanatoriu — vystěhován, poněvadž byt potřeboval pracující. Ačkoliv nemocen,

stár, obstaral si většinu prací sám. Okolí vědělo, že nemá peněz, a tak nabízelo služby. Tam, kde to jinak nešlo, přijata byla k pomoci lidská hyena, která si nechala platit za malou službu velkými věcmi — koberci, bytovým zařízením z lepších časů. Stařeček se snažil — nový byt dal do pořádku, nábytek z jednoho pokoje »odprodal«, ale co naplat. Manželka neobstará ani sebe skrovnější domácnost, naopak potřebuje ještě obsluhy. Co je platné, že se stařec celý život těšil na zahrádku s květinami, dvorek se slepicemi! Musí jej vyměnit za pokoj v ústavu — předpokoj hrobu — jak říká. Nemůže však vstát, kdy chce, jíst na co má chuť, nemá svoji postel, okno, z něhož by viděl známé tváře. A nemůže být téměř nikdy sám, nemůže již také se svou pensí volně disponovat. Pro »nezatíženého těmito touhami« bude se zdát život v mnohých ústavech příjemnější než v soukromí, kde za málo peněz lze ještě méně užít. Jsou však lidé, jimž osobní svoboda je nade vše, a já je chápu.

Měli bychom

v ústavní péči,

kteřou nabízíme starým, snažit se o vytvoření prostředí, které by co nejvíce připomínalo prostředí rodinné. Manželům zachovat pokud možno soukromí a jednotlivcům nedávat příliš mnoho společníků.

Máme ústavy, vybavené vším možným pohodlím, a také obecní pastoušky, kde starý člověk po celoživotní dřině sdílí lože s člověkem celý život práce se štíplím.

Máme domov pro přestárlé, kde každá místnost je opatřena radiovým přijímačem a hovorná telefonem. Také máme ještě »špitály«. Jako zvláštnost uvedu na př. špitál města Bystřice nad Pernšt., založený nadací 90 kop bílých grošů, kterých rada města vyžádala si na Vilému a Vratislavu z Pernštejna na vychování chudých špitálníků, na místo jednoho kaplana, který ranní mši sloužoval. Bystřičtí prohlásili tehdy, že raději s jedním knězem, totiž s farářem, spokojeni býti chtějí. Dalšími nadacemi rozmnožený majetek prodloužil život špitálu do dnešního dne, kdy v něm nachází poslední skrovný útulek 15 životních ztroskotanců a opuštěných. Jsou zde 4 světnice — ve třech z nich bydlí chovanci. Ve společné kuchyni si nyní vaří každý pro sebe. Mnozí si něco vyžebrají a jsou-li bojovnějšího ducha, jsou i v tomto prostředí spokojeni. Ještě do nedávna — podle přání rakladatele — nosili zvláštní kroj: »kabát, dlouhý až po kotníky (muži i ženy) ze sukna hnědého s červenými výložkami, obojky s pentlemi, muži pár kožených spodků, ženy sukne z mezulánu.«

Jelikož péče o přestárlé nemajetné příslušníky byla svěřena chudinským zákonem z r. 1868 obcím, je většina dnešních domovů pro přestárlé, obecních. Jsou často staré, hygienicky nevyhovující. Říkalo se jim chudobince, neboť bývaly většinou posledním útočištěm obecních chudých. Ježto často mezi obecními chudými byli tuláci, notoričtí alkoholici vedle nezaviněně zchudlých, považovalo se přece za jakousi příhvu být obyvatelem chudobince. Poslední dobou se změnou názvu mění se i názor na prožití stáří v chudobinci, nyní domově pro přestárlé. Dnes již nejsou domovy pro přestárlé jen posledním útočištěm nejubožejších. Stávají se pensionem všech, jimž společenské zřízení přes usilovnou celoživotní práci nezajistilo takový důchod ve stáří, aby mohli volit život v soukromí, i když po něm touží. Tedy značně zvýšená poptávka po ústavním umístění přestárlých neznamená ani tolik touhu po kolektivním životě ve stáří, nýbrž nemožnost zaříditi si život jinak. Staří mohou volit:

1. Život v soukromí se všemi přednostmi individuální svobody, avšak s nedostatkem sil, potřebných k obstarání domácnosti při omezených finančních možnostech.
2. Život u dětí, mají-li nějaké a neodradí-li je zkušenosti, že mladí manželé touží po samostatnosti a svým způsobu života.
3. Život ústavní.

Povíme si něco o ústavní péči. Vyslechněte

historiky ze života chovanců domova pro přestárlé v Z.:

Jde tu o běžný ústav, patřící městu, které zde umísťuje své příslušníky. Částečnou úhradu získává tím, že mu chovanci dávají své starobní podpory, a pak z příspěvků jejich příbuzných. Plně ošetřovné činí 1500 Kčs. Chovanci dostávají pak kapesné 30 Kčs měs., avšak mohou si ještě drobnými službami něco přivydělat. V domově je 20 žen a 14 mužů. Většina starých je schopna samoobsluhy, pouze 3 jsou upoutáni na lože trvale, 6 částečně. Obývají 6 místností o 5 lůžkách, 2 menší místnosti dvoulůžkové a jednu rezervní pro jednoho chovance. Obsluhování jsou civilní ošetřovatelkou. Jak ošetřovatelka, tak chovanci by si přáli mít více pokojůků dvoulůžkových, aby mohly být sdruženy jen osoby, které by si trochu vyhověly. Vyskytnou se na př. případy nervově nemocných nebo s otevřenými ranami, což vadí druhým spolubydlícím. Je patrné, že funkce chovance a chudobince by neměla být spojována.

Domov je vybaven vodovodem, koupelnou, elektrickým osvětlením.

Podíváme se do jednoho dvoulůžkového pokoje. Je zde 89letá stařenka, žijící v ústavu již 7 let. První rok zde byla s mužem, který však těžce nesl uzavřený život v ústavě a asi po roce zemřel. Jaká byla životní dráha této dosud usměvavé, čilé stařenky? V mladých letech žila s mužem ve Vidni, v Oděse, pak v Z. Její muž byl obuvník, vynikal ve svém oboru, že i turecké haremové křásky byly spokojeny s jeho perlami vyšívanými střevíčky. Měli dvě děti. Syn léčil tuberkulosu až v Egyptě, avšak přece ji podlehl. I dospělá dcera zemřela po operaci. Léčení dětí stálo mnoho peněz, a tak rodičům při odchodu na odpočinek zůstalo jen 16 tisíc, které dostal synovec, aby oběma zařídil důstojný pohřeb. Stařenka si popláče, zvláště při vzpomínce na syna, jinak je se svým osudem smířena. Hlavně je šťastna, že jí dali do dvoulůžkového pokoje s ženou, která je tichá a nevyrušuje stařenku v jejím rozjímání. Bydlela dřív ve větší světnici a byla velmi nešťastna z hlučných a hádavých sousedek.

S touto stařenkou bydlí 46letá slabomyslná žena. Proto se od ní mnoho nedovíme. Je z 11 dětí. Žije asi 6 roků v ústavě. Rodičů již nemá, ani nikoho, kdo by ji navštívil.

V další dvoulůžkové místnosti bydlí 79letá stařenka, vdova po dělníku, sama kdysi služebná. Žije zde již 12 roků. Děti nemá, ani blízkých příbuzných.

Její sousedka, 78letá stařenka, je již 40 let vdovou po krejčím. Žije 4 roky v ústavě a spravuje pro své okolí. Občas si tím také přivydělává. Má 3 děti. Žila u jednoho syna 8 let, ale byla válka, vyčítali jí každé sousto, a tak šla na obec. Dali jí do chudobince. Je spokojena.

V další velké místnosti žije žena 45 roků stará, stížená nervovou chorobou. Stěžuje chodí, špatně mluví a často láče. Je vdovou. Má nevlastního syna a sestru, u níž byla 6 let — také za války. Sestra jí vyčítala, že nic nedělá, jen jí — šla do chudobince. Byla zaměstnaná jako služebná a její invalidní renta jde na účet ošetřovného v ústavě. Je zde jeden rok.

Dále je zde 69letá stařenka. Přesla sem po 9měsíčním pobytu v nemocnici. Byla raněna mrtvicí a bojí se, že ji stihne osud všech příbuzných: Vidina mrtvice kazí jí klidné dny stáří. V ústavě žije 4 roky, k jedinému synovi nechce, aby mu nebyla na obtíž.

Sousedka je 62letá. Je po druhé provdána. Z prvního manželství má 3 děti a šla by za nimi, kdyby jí muž dal nějaké peníze. Stěžuje si, že je alkoholik a na ni hrubý. Zdá se však, že tato žena byla nejdříve postrachem muže, pak dětí a nyní chovanců domova. Udržuje v ústavě hádavou atmosféru. Má mnoho stížností vůči domovu, zvláště zdůrazňuje, že jako chovanka domova není lékařka brána na vědomost, ač se cítí velmi nemocna.

Další obyvatelka tohoto pestře obsazeného pokoje je

76letá stařenka, žijící zde teprve 8 měsíců. Je vdovou, bez dětí. Jedno dítě jí zemřelo ve 4 letech. Pracovala jako posluhovačka, muž byl vyučený fajfkář, nevěnoval se však svému řemeslu, nýbrž byl zametačem u obce, a to celých 50 let. Babička si stěžuje na trpký osud. Byla nemanželským dítětem a matka ji proto neměla ráda. A tak do svých 11 let seděla v koutku světnice, zatím co ostatní děti jedly s rodiči u stolu, a čekala na sousto, které zbylo. Od 11 let sloužila u cizích ve Vidni, kde také žili její rodiče. Mrzí ji, že nedostává již těch 300 Kčs od obce, které dostávala, dokud byla v ústavní péči charity v klášteře. Když byl útulek pro staré v klášteře zrušen, dala jí obec do chudobince.

Poslední obyvatelkou pokoje je 65letá stařenka, svobodná, z hospodářství. Je zde již pátý rok. Má ještě 85letou matku a 3 bratry, ale na malé hospodářství je dostatečným zatížením stará matka. Sestru umístil mladý hospodář v ústavě. Má silný reumatismus a nehodí se již k práci.

Podíváme se pro změnu

dál k dědečkům.

Ti jsou uzavřenější — těžko je lze přimět k povídání.

Nejhovornější stařeček je 76letý chalupník. Ze tří dětí zůstal mu jeden syn, který je knězem. Stařeček se ženou dali svůj malý majetek obci na doživotní zaopatření v domově. Žena za 4 roky zemřela. Stařec je spokojen, má rád společnost a rád čte — oboje si může v ústavě dopřát.

Soused je 65letý, bývalý obuvník. Je zde teprve 2 měsíce. Ošetřovné je hrazeno ženou a dětmi, jichž má 5 a celkem dobře situovaných. Stařec šel do ústavu hlavně proto, že je trvale upoután na lůžko — po záchvatu mrtvice před 8 lety.

Další stařec je 72letý, různého zaměstnání, a ještě si ke svému kapesnému rád přivydělává jako příležitostný hlídač. Rád se dobře nají a napije. Je v ústavě 7 let. Byl zde se ženou, která před 3 lety zemřela.

Máme zde také hovorného — ještě čilého 65letého vojenského invalidu. Vypráví rád o svých vojenských zážitcích, jak se měl dobře v Bosně-Hercegovině, jen nemůže pochopit, proč při všech svých zásluhách nemůže docílit, aby mu z knížky nějaký krejcar vyplatili. »Přece jsem bojoval se všelijakými pány« ... dumá a přece si nemůže zajít ani na skleničku hořké a koupit si tabák. Sestavil si s několika čilejšími druhy v domově kapelu — trochu to vrže, ale zúčastněně to rozptyluje, ostatní již méně. Tento světoběžník je v ústavě již 7 let. Je starým mládencem a jako voják všude doma.

Další stařeček je 71letý, těžce chodící, po záchvatu mrtvice. Je vdovec, děti nemá. Je v domě již 10 let.

Soused, 73letý, má ženu a 5 dětí. Žena je u dcery — on sám však si nepřeje k žádnému dítěti jít. O důvodech nemá chuť povídat.

V tomto malém počtu v kostce zaznamenaných osudů vidíme celkem uspokojivé řešení — ovšem jen pro tu skupinu lidí, která vždy žila více kolektivním životem a nemusí ve stáří svoje zvyklosti od základů měnit. Dále je to způsob více vyhovující tam, kde muž nebo žena jsou opuštěni. Společných pokojůků pro manžele lze těžko v těchto skromných poměrech, kde je stále poptávka větší, než je počet míst, vyžadovat. Na vesnicích je však péče o staré ještě méně uspokojivá.

A jinde?

Posluhačky státního ústavu pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Z. popsaly péči o přestárlé na jejich vesnici nebo městě takto:

1. Obecní chudí, včetně přestárlých, jsou v O. L. (obec o 400 číslech) ubytováni v obecní pastoušce. Je to přízemní stavení o 3 místnostech. V jedné místnosti bydlí asi 70letý stařec, nenapravitelný alkoholik. Dříve bydlel u dcery, ale poněvadž dělal jen ostudu, nechal ho zeť sem přestěhovat. Obec mu poskytuje byt a menší fi-

nanční podporu, kterou si rozmnožuje žebráním o pou-
tích a jarmarcích. Lidé z O. L. jej nepodporují, poněvadž
ho znají. Žije ve špině, poněvadž je nucen sám o sebe se
starat.

V druhých 2 místnostech pastoušky žije sedmičlenná
řádná rodina, která nemá bytu.

2. V naší obci nejsou přestárlí, o něž by se starala
obec. Obec D. v okrese Uher. Brod je obcí s převážně
zemědělským obyvatelstvem. Staří zůstávají u mladých
hospodářů, kteří jim poskytují výměnek až do smrti.
K řádnému plnění povinností vůči starým přispívá nábo-
ženské přesvědčení a obava »co by sousedé o mně řekli«.

Obecní domek v obci je, ale bydlí v něm lidé mladí,
obecní zaměstnanci.

3. Obec M., okres Zlín, mající 3000 obyv., má sice
domek pro obecní chudé, ale toho času tam nemá umístě-
ny přestárlé.

4. Obec D. L., okres Tišnov, asi 1200 obyvatel, sta-
rá se o své přestárlé nedostatečně. Poskytuje dvěma sta-
řenám měsíční podporu v částce Kčs 100.— Byt těmto
přestárlým, jako jedinou výhodu, dávají děti. Místní
chudobinec, třebaže je postaven až v r. 1927, je na svou
dobu velmi nedokonalý. Bydlí zde v jedné místnosti
(4×4 m) 6členná rodina, jejíž zmračený otec obstará
dostatečný výdělek, dále rovněž v takové místnosti žije
5členná rodina notorického alkoholika. V menších míst-
nostech žije částečný invalida s manželkou, který si na
stravu vyžebra. Pak je zde stařena, která za 30 let práce
u rolníka si vysloužila jen tuto světničku v chudobinci,
z níž ještě platí 30 Kčs měsíčně obci. Snad to vyplácí
z podpory 100 Kčs, kterou dostává čtvrtletně od Sociální
pomoci.

5. V obci L., okres Bystřice p. Host., jsou 2 malé
obecní postoušky. Jsou to přízemní chalupy o dvou svět-
nicích. V jedné bydlí vdova se 3 dětmi, v druhé je uby-
tován dočasně — než se syn vrátí z vojny — stařec. To-
ho času je vydržován vdanou dcerou.

6. V obci J., okres Vsetín, je domov pro přestárlé.
Má 8 místností, elektrické osvětlení, vodovod nemá. Vět-
šinou v každém pokojíku žije jedna rodina, často mnoha-
členná, která se stará sama o sebe. Chodí také za výděl-
kem nebo pobírá nějakou rentu. Jednotliví staří lidé žijí
většinou u svých dětí, tak jako moje 72letá babička, kte-
rá zde žije u dcery, a je podporována ještě ostatními
dětmi. Je neschopna práce, vyžaduje obsluhu.

7. U nás není domov pro přestárlé, pouze pastouška,
v jejíž jedné světnici bydlí 2 staří ženy. Obec jim po-
skytuje malou měsíční podporu. Jinak se žije tím, že
chodí každou sobotu po domech. Jinak je u nás zvykem,
že staří rodiče žijí u svých dětí na výměnku.

8. V našem městě (Olomouc) je starobinec, vybudova-
ný za první republiky. Je to moderní jednopatrová budo-
va, mající rozsáhlou zahradu, v níž se mohou přestárlí
bavit procházkami, pěstováním zeleniny a ovocných stro-
mů. Chovanci ústavu jsou ubytováni v několika vzduš-
ných, hygienicky zařízených místnostech. V jedné větší
místnosti je několik mužů, v druhé několik žen. Nemocní
mají zvláštní světnici, těžce nemocní mají každý svoji
světnici. Jidelna je společná. Ústav má elektrické osvět-
lení, vodovod, koupelny. Chovanci nejsou nuceni být celý
den doma. Mohou jít do města na procházku, za zábavou.
K jídlu, které se podává třikrát denně, musí se ovšem do-
stavit. Chovanci, kteří za svého života mnoho zkusili, jsou
v ústavě spokojeni. Někteří, žijící v mládí v blahobytu, si
také nařikají.

9. V Kroměříži byl do nedávna domov pro přestárlé
v městském chudobinci. Nyní je převzat do správy okresu
a chovanci jsou odstěhováni do zámku ve Zborovicích.
Zámek je dvoupatrová budova s pohádkovým vybavením
a je umístěn v lesnaté stráni. Je vybaven ústředním to-
pením, elektrickým osvětlením, vodovodem. Má společ-
nou kuchyni a jídelnu. Správou a ošetřením chovanců
jsou pověřeny Milosrdné sestry sv. Vincence, které se po-
ctivě starají o pohodlí chovanců. Ti jsou v ústavě velmi

spokojeni. Jsou zde muži i ženy, mohou zde být i staří
manželé. Celkem 40—50 osob. Chovanci bydlí po dvou
i více pohromadě. Ošetřovné činí 700—800 Kčs měsíčně,
které si chovanci hradí z peněz, z peněz z prodaného ma-
jetku nebo na ně platí příbuzní. Úplně nemajetným hra-
dí ošetřovné domovská obec. Chovanci dostávají od ústa-
vu 50 Kčs měsíčně jako kapesné. Dlouhou chvíli si mohou
ukrátit práci v ústavní zahradě, za což dostávají 1.50 Kčs
za hodinu. U zámku je park. K nemocnému přestárlému
je volán lékař a sestry jej pak ošetřují. Pro vážněji ne-
mocné má klášter Milosrdných sester v Kroměříži svoji
nemocnici.

10. Město Prostějov má pro své přestárlé velký chu-
dobinec a chorobinec. Stav chovanců se mění. Celkem
v obou ústavech je asi 150 chovanců. Místnosti jsou vždy
pro několik chovanců, buď mužů nebo žen. Pokojíky pro
manžele zde nejsou. Každý chovanec má v místnosti po-
stel, skříň a noční stolek. Úklid si obstarávají sami. Muži
v pokojích kouřit nesmějí. Jidelna je společná. Chovanci
mohou chodit na procházky, v určené hodiny však musí
být doma. Budova je vybavena elektrickým osvětlením,
vodovodem, ústředním topením. Má koupelny. Chovanci
jsou většinou spokojeni, ale je dost těch, kterým se ústav-
ní bydlení nelíbí. Těžce snášejí změnu prostředí, i když
je v jejich prospěch.

11. Město Přerov má také svůj starobinec. Postižen je
však častým stěhováním, na štěstí — »na lepší«. Původně
byla pro přestárlé postavena dvouposchodová moderní
budova, která by opravdu bývala ideálním domovem.
Byla však předána městské nemocnici. Chovanci byli pře-
místěni do Rokytnice a pak do Čekyně u Přerova. V sou-
časné době jsou v starobinci 53 chovanci, 24 mužů a 29
žen. Starobinec je umístěn v dvoupatrové budově čekyň-
ského zámku, vybavené všim pohodlím. Je tu elektrické
osvětlení, vodovod, koupelny. Je společná kuchyně a jí-
delna. Zámeček je v pěkném prostředí. Má park a v blí-
zkosti les. Chovance čeká však další stěhování. Město se
rozhodlo umístit je v zámku v Pavlovicích u Přerova.
Ústav má být vybaven ještě lépe, pohodlněji než čekyň-
ský. Zavádí se vodovod s teplou i studenou vodou, radio-
vé přijímače do pokojů, telefon. V Přerově se tedy bude
příjemně stárnout.

Uvedla jsem zařízení různého typu a soudím, že mno-
zí ze starých, toužících po ústavním odpočinku, budou je-
jich různorodostí překvapeni. Přestože se sociální pracov-
nice často setkávají s nespokojenými ústavními chovanci,
je stále po umístění velká poptávka. U obce však nutno
čekat, až dočasný majitel kovové ústavní postele zemře.
Chci vás tedy informovat ještě

o jiných možnostech.

Svaz katolické Charity má ve své správě větší počet
ústavů pro přestárlé. Ústavy Charity jsou vedeny řádo-
vými sestrami. Přestárlí českobratrského vyznání mají
možnost ubytování v ústavech Jednoty českobratrské.

Ve velkých městech, jako v Praze a Brně, zvýšená po-
ptávka po ústavním umístění, hlavně pensistů, toužících
po styku s kulturou aspoň na sklonku života, vyvolala
v život větší počet ústavů mimo ty, které tyto obce
mají pro své vlastní příslušníky.

Na př. spolek Čs. ochrana ženských zájmů v Praze XII.
má mimo jiné také v programu péči o staré ženy. V Pra-
ze XI. má také spolek »Dámský kruh« dva domy, v nichž
žije asi 28 starých paní za režijní úhradu 900—1000 Kčs
měsíčně, v některých případech i bezplatně.

V Dejvicích je »Družstvo domovů pro osamělé«, které
vystavělo pět velikých domů pro přestárlé ženy, muže a
manžele. V Podolí je »Dům učitelek«. Přes to, že iniciati-
vou humánních jednotlivců nebo náboženskými společ-
nostmi zlepšena byla situace přestárlých, zbývá ještě
mnoho vykonat. Dosavadní ústavy pro přestárlé nestačí
zdotat poptávku po umístění, vyjma snad ústavy Charity.

Sociální pracovnice B. Mildová popisuje v časopise
»Sociální pracovnice« anglickou péči o přestárlé takto:

»V Anglii není zvykem, aby staří rodiče žili s dětmi, které již založily vlastní rodiny. Proto se jim věnuje zvláštní péče s ohledem na jejich bezpečnost, pohodlí, ale též se zřetelem k potřebě zajímavého života, vhodného zaměstnání a rozptýlení, aby starouškové předčasně neuvadali. Budují se pro ně menší domy (pro 20, nejvýše 30 osob), nebo přízemní domky s malými praktickými byty kolem parkových nádvorí a s klubovny. Za byt o větší obyvatelnosti s příslušenstvím platí se asi 300 Kčs. Myslí se i na to, že staří lidé mají rádi mladší tváře, a organizují se proto návštěvní služby svěřích přátelských lidí, aby staří neztrácelo zájem o život. V městských čtvrtích jsou zřizovány kluby starých, kam se mohou chodit ohřát, číst, pohovořit si, zahrát společenské hry. Mnoho o ně pečují dobrovolné instituce.«

Ukázkou z ciziny chci říci, že i jinde došli k názoru, že péči o přestárlé nějakým způsobem nutno řešit, a naše zkušenosti jsou s nimi shodné asi v tom, že staří si přejí i ve stáří více soukromí, než jim může poskytnout naše dosavadní ústavní péče. Nepřimlouvám se zatím za zřizování nových ústavů pro přestárlé, tím méně ústavů mamutích; tam, kde je to možné, bylo by však třeba zlepšit úroveň dosavadních ústavů a hlavně ve smyslu přání starých.

Přála bych si však, aby staří opravdu mohli si volit život podle své záliby, ústavní nebo v soukromí, a to jim může umožnit jen spravedlivá pense nebo důchod. A kromě toho aby staří mohli uvěřit, že staré pořekadlo »kdo šetří, má za tři«, má přece jen své oprávnění. Národní pojištění bude někdy snad všem starým měřit spravedlivě a nezapomene i na výměnkáře, kteří také za trochu nezávislosti budou vděční.

život a instituce

Dr Jan Vartenberg

Intelligence nezrazuje

V posledním měsíci byla česká intelligence předmětem mnoha výtek a napomenutí. Vytykálo se jí, že neplní své úkoly, že je reakční, že nenašla své místo v budovatelském úsilí, nevěnuje své síly lidově-demokratickým institucím, je zaměřena západně. Pan ministr Kopecký šel tak daleko, že téměř všechnu inteligenci, pokud nevyznává učení pravověrně marxistické, prohlásil za velezrádnou. Tvorba v článku Vl. Bernáška »Dívají se jinak« jde ještě dále a vidí prohršení už v tom, že tak málo lidí v anketě Svobodných novin pokládalo za nejzajímavější knihu minulého roku knihy ruské a knihy psané s hlediska komunistické ideologie.

Škoda, že od konce protektorátu uplynuly přece již skoro tři roky, takže mnozí již nepamatují — jak se zdá — napomenutí Goebbelsových, Moravcových. Co tedy t. zv. intelligence a studentstvo udělali, že musí býti tak káráni, a to téměř týmiž slovy, jako za protektorátu? Je to vlastně zase totéž — nechtějí opustit své ideály, své úkoly, své poslání, pro něž přinášeli nejvyšší oběti. Nesnášenlivost a neomylnost není podstatou učení marxistického, naopak domníváme se, že je v pravém opaku k němu. Naši komunisté nemají rádi, opěrují-li nemarxisté s tvrzením jejich učitelů, ale musíme riziko jejich hněvu vzít na sebe.

B. Engels ve svém spisku »Ludvík Feuerbach a vyústění klasické německé filosofie« říká:

»Přestane se jednou provždy uplatňovat požadavek konečně platných řešení a věčných pravd; jsme si stále vědomi, že všechny námi získané poznatky jsou nutně omezené a podmíněné okolnostmi, za kterých byly získány; ... víme, že to, co je dnes uznáváno za pravdivé, má svou skrytou lživou stránku, která čase vyjde najevo, stejně jako to, co je dnes uznáváno za lživé, má svou pravdivou stránku...«

Profesor Kolman slíbil nedávno, že veřejně odhalí některé omyly zakladatelů marxismu, které byly vývojem překonány — domníváme se však, že tyto shora citované poznatky mezi nimi nejsou, poněvadž ve své knize »Přednášky o základech vědecké filosofie« se na ně odvolává a dále je rozvádí:

»Každý jev má dvě stránky, jedna je stará, ta, která umírá, a druhá stránka je nová, ta která se rodí... Abychom správně zkoumali, musíme umět najít ve skutečnosti to, co je nové a to, co je staré. Je někdy těžké najít to nové, uvidět to nové.«

Jakož i:

»Musí vědecké myšlení zkoumat každý jev ve spojitosti se všemi ostatními jevy, zkoumat každý jev ze všech stránek, zkoumat všechny podmínky, které pro tento jev existují. Ovšem, protože každý jev má těchto stránek nekonečné množství, není nikdy možno tento požadavek zcela uskutečnit.«

Vím-li tedy, že stále mohu nacházet nové příčiny a tak nově osvětlit skutečnost, a věřím-li Engelsonu zjištění o dvou stránkách každého jevu — jak mohu být přece nesnášenlivý a neomylný? Nebylo by marxističtější konkrétně uvažovat o některých názorech intelligence a snažit se je chápat?

Je zapotřebí uvědomit a ujasnit si poslání intelligence a její úkoly, abychom mohli posoudit oprávněnost výčitek. O tomto tematiku je celá literatura a není zapotřebí ji opisovat a rozvádět. Úkolem intelligence — stručně řečeno — je rozumět, myslet, promýšlet a domýšlet. Dívat se dopředu — za roh. Kriticky zkoumat, zda navrhovaná řešení vedou k zamýšleným cílům — hledat pravdu »padni komu padni« — a býti věren poznané pravdě, hájit ji rozumovými argumenty, ne násilím a terorem — používat rozumu a sloužit duchu. Úkolem intelligence, která nechce abdikovat před instinkty ať již rasovými, národnostními či třídními, je vést a jít v čele, ne sloužit a hledat dodatečné důvody pro oprávnění těchto instinktů.

Profesor Laski ve své nyní i česky vydané knize »Reflections on the Revolution of our Times« připomíná, že toto zřeknutí se povinnosti kritického posuzování je hřích, který všechny diktatury ukládají svým poddaným.

Máme-li se dorozumět, musíme mluvit stejnou řečí. Musí proto intelligence, hodná tohoto jména, dbát jasnosti a přesnosti pojmů — hledat, co doopravdy je obsahem té myšlenky, kterou právě vyjadřují (Rád!). Musí tedy intelligence jít za frází, rozeznávat je a ukazovat jejich obsah a eventuální prázdnotu — odtud ten hněv. A musíme si všimnout zmatků, způsobených tím, že každý dává slovům jiný význam. Zejména pomocí kouzelného slůvka »nový« je zaváděn v češtině dosud neužívaný zápor.

Pro inteligenci je závazný loyální poměr k pravdě. Krásně napsal prof. J. Štoll, redaktor »Tvorby«, ve své knize »Zápas o nové české myšlení«:

»Pravda, toť monarcha všech pravých demokratů, pravda, toť svrchovaný pán všech svobodných.«

A zdá se, že i zde dáváme pojmu pravdy každý jiný obsah — jinak bychom si nedovedli vysvětlit, jak kulturní komise KSČ může vydati zkomolený výbor Šaldova díla.

Jedněm pravda je něčím absolutním, co se snaží poznat, sledovat, čemu se chtějí přiblížit a sloužit, neuzavírajíce se dalšímu poučení, druhým je prostředkem, který vede k předem stanovenému cíli.

Pravda jako absolutní pojem je také dosud heslem našeho státu — »Pravda vítězí«. Jak upozornil již Rád! — vítězí, tedy dosud nezvítězila a k jejímu vítězství musíme stále pomáhat. Nemohli jistě zakladatelé našeho

státu mít na mysli pravdy okamžité, podrobené okolnostem, pravdy jim se přizpůsobující, nýbrž jen pravdu, kterou naopak měříme okolnosti a skutečnosti. A jedná-li a myslí-li inteligence v tomto duchu a v souladu s tímto státním heslem, měří-li dnešní skutečnost ideály Havlíčkovými, Masarykovými, Rádlovými a Šaldovými, není to ani defaitismus, ani nedostatek zájmu ani zrada — je to pokračování v tradici těchto učitelů.

Nedávno byla uspořádána v Praze veřejná schůze, na níž pět vysokoškolských profesorů mělo vysvětliti, proč jsou komunisty. Doufali jsme, že se poučíme o tom, jak se přesvědčili o správnosti dialektického materialismu ve svém oboru, jak jim je světovým názorem a pracovní metodou. Ale běda, jen jediný — prof. Kolman — je opravdu světovým názorem, za nímž stojí, dialektickým materialistou. Vývody ostatních byly takové: jeden je komunistou na základě blíž neurčené podobnosti starých Slovanů a Číňanů, a protože jeho přítel Li-u, syn starého Chromce, je komunistou; jiného o chybnosti kantovství a novokantovské noetiky přesvědčilo, že lidé, s nimiž za protektorátu v podzemí pracoval, ho neznali a byli komunisté. A v tomto duchu šla všechna vyznání s čestnou výjimkou prof. Kolmana. Jiný vysokoškolský profesor na historickém sjezdu odůvodňoval správnost historického materialismu vítězstvím Sovětského svazu. Nehledě k logické nepřipustnosti takového argumentu, znamená konec konců uctívání moci — nejsilnější zvítězil, proto má pravdu. Vzpomínáme maně na Šaldovo varovné citování Lansonova: »Nevyšvuzujte bez svrchované nedůvěry důsledky z výsledku«. Musíme opět konstatovat, jak vysoko nad těmito vyznavači moci ční profesor Kolman, který podobné důkazy jako vulgární způsob argumentace odmítl. Zdá se opět, že některé pravdy jsou přece jen věčné, jako na př. Engelsova z citovaného spisku:

»Už dříve zmizel starý theoretický nesmlouvavý duch; na jeho místo nastoupil bezmyslenkovitý eklekticismus; bojácny ohled na kariéru a příjmy až po nejpodlejší šplhounství.«

Je tomu sto let, co byl vydán komunistický manifest, na jehož základě byly pak vypracovány zásady vědeckého socialismu. Dávno před světovou válkou pracovaly již sociálně demokratické strany na těchto základech — před 30 lety vítězně skončila ruská revoluce — v r. 1922 byla založena čs. strana komunistická. Teprve v r. 1945 se část české inteligence probjovala k socialismu — naše úcta k tomuto pozoruhodnému duchovnímu úsilí je jen trochu kalena pomyšlením, že zvláštní shodou okolností byla na své cestě do Damašku překvapena v okamžiku, kdy, jak se mohla domnívat, socialisté ovládnou stát.

Nesoudíme a nehodnotíme tyto komunisty — chceme si jen uvědomit, že, jak se zdá, i u lidí musíme rozeznávat dvoji věrnost — obdobu věrnosti psi a kočiči. Pes je věren osobě, člověku a obdobně lidé osobnosti, ideálu, kočka je věrna místu, a tak i jeden druh lidí je věren místu, kde se udělují pochvaly a postavení. Tak někteří zůstali věrni ministerstvu zemědělství, jiní ministerstvu průmyslu. Není jejich vinou, že obyvatelé těchto míst se vyměnili.

Inteligence musí mít paměť a historické uvědomění. Nemůžeme věřit, že svět začal 5. května 1945 nebo v listopadu 1917. Nemůžeme věřit s p. Ždanovem, že je její povinností dodávat jen zbraně k účelům předem stanoveným. Nemůžeme pěstovat socialistický realismus, jak byl definován v Šaldově »Zápisníku«, či v »Kritickém měsíčníku« jako »shledávání dobrým toho, co vedoucí činitelé si usmyslili, že je potřebné uzákoniti«. Musí volit cíl a prostředky sama. Názor p. Ždanova na poslání inteligence příliš připomíná sv. Bonaventuru, který o sobě prohlašoval,

že nezamýšlí podávat nové názory, nýbrž jen obvyklé a schválené upevňovat. To ovšem bylo v době rozkvětu scholastiky, kterou právě socialisté jako temným středověkem pohrdají. Bylo by mimořádně záslužným počinem vynajít všechny shody a obdoby mezi scholastikou a nejnovější fází dialektického materialismu. Také o těchto shodách by měli komunisté uvažovat dříve, než budou odsuzovat pro velezradu či kacířství.

Rádl ve svých »Dějinách filosofie« připomíná výrok sv. Augustina »Miluj a dělej co chceš«. Pozdější scholastika na tato slova zapoměla a místo »miluj« rozuměla: Projevuj souhlas s učením a pak si dělej co chceš. V důsledku toho nebyl kacířem snad člověk zle jednající, nýbrž jen ten, kdo měl nesprávnou teorii o bohu. Zlo a špatné jednání bylo jen hříchem, pro nějž církev měla rozhřešení — hlavní bylo odřikat správné formule. Jak to zní časově. Vyznavači scholastiky chtěli také jen vykládat, co jim organizace uložila. Organizace a její upevňování musí nahraditi víru a přesvědčení. Profesor Laski upozorňuje, že jakmile vládcové společnosti začnou býti ustrašení, zdá se, že i rozum jim připadá jako nepřítel. Proč by u nás (aspoň někteří) byli ustrašení?

Každý sám si udělá obraz, kdo v dnešním životě uplatňuje české tradice a kdo je proti nim. A nelze předpokládat, že by česká inteligence se zpronevěřila odkazu Masarykovu, Šaldovu, Rádlovu, naopak lze doufat, že v jejich duchu bude pokračovat a jako dosud ve své převážné části minulosti nezklamala, nezklame ani dnes. A nevěří-li některému tvrzení, nesmí býti chyba hledána jen v nevěřící části — je třeba také uvažovat o obsahu tvrzení.

Bylo by proti lidské přirozenosti vyžadovat, abychom o všem měli stejný názor — období, která to vyžadovala (Ludvík XIV — un roi, un loi, une foi; Ein Reich, ein Volk, ein Führer) můžeme sledovat v dějinách a učít se jak a čím byla překonána. Jde nyní jen o to, abychom aspoň o něčem se dovedli dohodnout, měli společný základ, společně určité ideály.

Je možné ukládat inteligenci velké úkoly a žádat při jejich plnění velké a největší oběti, jež vždy byla ochotna přinést, jak v minulosti dokázala; nelze však od ní žádat, aby přinesla v oběť svůj intelekt. Tím okamžikem, jak by se vzdala rozumu a svobody, těchto bliženců a dvojníků, ztratila by své poslání, přestala by býti solí své země a stala se pouhým nástrojem. Žádá-li se toto od inteligence, je to volání po tom, aby jí přestala být.

otázky a odpovědi

Odpověď čtenáře Dneška na dopis sovětských důstojníků

Vážení pánové,

časopis »Tvorba« přinesl Váš otevřený dopis s nadpisem »Kdo osvobodil Prahu«, jako kompetentní příspěvek k diskusi, která byla vedena před časem v »Dnešku« na poněkud širší téma »Propaganda, která zabíjí«. Časopis »Dnešek« volí pro své články názvy, jimiž bývá ve zkratce naznačeno, oč jde. V nadpisu »Propagandu/ která zabíjí«, byly, myslím, tak trochu vyjádřeny i pohnutky článků dr. J. Drábka a pohnutky diskuse, která se po nich rozvinula. Těmi pohnutkami byly starost a strach, že ona neblahá propaganda našeho přátelství k Vám, věřte, by mohla poněmáhu ubíjet v upřímných srdcích a inteligentních myslích většiny našeho lidu vřelou lásku k Vám, která je mnohem starší než kterákoliv z našich vzájemných smluv.

Vy však, vážení pánové, píšete, že ona diskuse je »neodůvodněná a zbytečná a byla rozvířena z pohnutek nečestných a provokačních.« Mluvíte o »pisálcích z Dneška« a »skřípání prodejních per«. To jsou tvrdá slova, a věřte, zanechal bych všech snah, ujistit Vás, že jsou nespravedlivá, kdybych nebyl přesvědčen, že jste onu diskusi, kterou tak příkře odsuzujete, nesledovali přímo, ale že jste o ni byli nesprávně informováni těmi, kterým bychom také mnohem raději připsali Vaše odsuzující slova, neboť právě styl Vašich pravděpodobných informátorů nám Váš kolektivní dopis živě připomíná. Bojím se nicméně, že se mi ničím nepodaří rozptýlit onu hustou mlhu nedůvěry, která dnes tak neblaze pokrývá celý svět a znemožňuje jakékoliv sblížení lidí různých názorů. Lidé zlých úmyslů tak často berou skrabošku upřímnosti a čestnosti, že nebývá již důvěřováno ani těm, kteří se opravdu snaží být upřímní a čestní. Mnohem spíše se věří v dnešní pošetilé době oněm, kteří neopřívají žádnou lepší vlastnost, než fanatickou stranickostí. Všichni ostatní, kteří se nemohou prokázat touto vlastností, jsou pokládáni bez rozdílu za zlomyslné odpůrce, proti jejichž třeba poctivým názorům se pokládá za nejlepší argument bezohledný útok na jejich čest. Je však podstatný rozdíl — a stálo by za to lépe jej zkoumat — mezi mužným, uvědomělým, kritickým přátelstvím dvou trdých charakterů a zarytým stranictvím, které nebývá prosto egoistických pohnutek.

Váš dopis označuje diskusi, v níž mezi mnohým jiným padla otázka, jak to bylo s osvobozením Prahy, jako pokus, »zbavit lesku nehynoucí slávu sovětské armády«, jako pokus »umýt na příkaz (!) amerického mouřenína do běla tak, aby vypadal jako upřímný přítel«. Nikoliv, pánové, šlo o to — a je velmi bolestné, že jste to nepochopili — očistit právě sovětskou a žmádu a její vedení od násilných, zbytečných legend, kterým náš soudný lid nedůvěřuje a které by proto mohly opravdu uškodit její skutečné nehasnoucí sláve a lesku v očích našeho lidu. Šlo o to, aby naše nepostradatelné přátelství k Vám, jež je naší životní nezbytností, jak u nás uznávají všichni bez rozdílu, bylo založeno na pravdě, kterou náš lid tradičně miluje. Snad v tom se alespoň bezpečně shodneme, že jen takové přátelství na pravdě stojící je trvalé a upřímné. Otevřenost, v níž byla ona diskuse vedena, zakládala se konečně také na přesvědčení, že pravda o osvobození Prahy není taková, že by mohla náš vzájemný poměr zkazit. Prostým pozorováním událostí, bez »vymyšlení nějakých falešných argumentů«, vznikl tento názor v soudných občanech tohoto státu o pozadí událostí 5.—9. května 1945.

Američané neobsadili Prahu, protože toto hlavní město strategicky důležitého státu patřilo do předem dohodnuté okupační zóny sovětské. Důvod váhání Američanů s pomocí se spatřuje v tom, že sovětské vedení proti takové pomoci asi protestovalo — z p o c h o p i t e l n ý c h a n á m o p r a v d u p r i j a t e l n ý c h d ů v o d ů: socialismus v ČSR by solva byl uplatněn tou měrou, kdyby americká okupační zóna byla probíhala někde na východ od Prahy. Ty oběti německého běsnění, které si vyžádala skutečnost, že místo americké pomoci se nám mělo dostat teprve o několik dní později pomoci sovětské, ty oběti, mějme klidné svědomí, nepadly nadarmo: padly pro socialismus, a je nám nepochopitelné, proč to má být našemu lidu skrýváno, když pražské povstání je vydáváno za sociální revoluci. Nikoliv se zdá, že bylo podle všech příznaků spontánním hnutím mnohem spíše nacionálním, v němž se předně chtěla využít po šest let potlačovaná nenávisť proti německým tyranům. Nebylo nic závadného v pohnutce sovětského vedení, jestliže si nepřálo, aby pomohl Američané. Otázkou může jediné zůstat, do jaké míry byly obavy z americké pomoci pražskému lidu opodstatněné, do jaké míry byla podceňována politická vyspělost a pokrokovost našeho lidu.

Vaše vysvětlení, pánové, proč Američané nepřišli

Praze na pomoc, zdá se poněkud násilné a vykonstruované. Tvrdíte, že:

...Vérolomní »přátelé« usuzovali jinak. Věděli, že pražské povstání rozpoutali nejlepší lidé Československa, neúplatní vlastenci, lidé pokrokového, demokratického tábora v čele s komunisty, to jest lidé, kteří se v případě vítězství povstání mohli postavit v cestu zahraničním zájemcům o čs. majetek, mohli se postavit jako zvolení zástupci čs. lidu ke kormidlu moci. To nevyhovovalo vérolomným »přátelům«, a proto měli zájem na tom, aby Němci vyhladili pražské vzbouřence. Poté mohli »přátelé« vstoupit do Prahy jako osvoboditelé, ovšem proto, aby bez okolků rozhodli o osudu země, vytvořili ze zástupců protilidového pravicového tábora vládu, která by se jim hodila.

Proti tomu lze namítnout, že pražské povstání bylo příliš náhlé, krátké, chaotické a naprosto ne vysloveně třídního charakteru (ten dostalo až později, spíše za zeleným stolem), než aby Američané mohli uvažovat a rozhodovat složitou cestou politického a vojenského vedení tak, jak jim přisuzujete. Cílů, které jim podkládáte, předpokládá u nich tak značnou dávku cynismu, by byli, myslím, dosáhli bez naprosto zbytečného rizika vyčkávání (šlo tehdy o hodinu, neboť Rudá armáda spěchala k Praze závratným tempem) prostě tím, že by byli ihned vtrhly do Prahy s nemalou slávou a s jistotou pro ně příznivých psychologických účinků na vytváření politických poměrů v zemi, že by byli vyřídili raději Němce zmatené než vítězné a pouhou převahou moci odstrčili »pokrokové vlastence od kormidla moci.« — Avšak nepovažujte, prosím, tento názor, který zde stojí proti Vašemu názoru, jak se domnívám, osobnímu, za »nečestné omývání amerického mouřenína, jehož skutečně černé stránky jsou nám dobře známy a udržují nás v kritickém postoji k němu.

Jde jen o obhajobu soudnosti a přirozené inteligence českého člověka, kterému není třeba vykládat události zbytečně složitým způsobem, aby svým rozumem i citem volil správně své přátele. Takové výklady — a je, věřte, upřímnou snahou těchto mých řádek, upozornit na to — mohou způsobit pravý opak toho, co bylo zamýšleno. Náš lid není třeba poučovat, koho má milovat a zač mu má být vděčen. Náš lid neolibě snáší takové poučování a stává se k němu instinktivně nedůvěřivým. Což není našemu lidu naprosto jasné, že Prahu osvobodila Rudá armáda především svým zračným bojem v Stalingradu, který nám byl již v době, kdy byl bojován, téměř neuvěřitelným eposem hrdinství, obětavosti a utrpení? Že to byl především a daleko v prvé řadě sovětský lid, který zachránil svým nesrovnatelným válečným úsilím lid Československa?

Náš lid však je tak úzkostlivě spravedlivý a vděčný, že nemůže zcela zapomenouti ani významných zásluh těch spojenců, které jste, pánové, asi nedopatřením ve svém dopise opomenuli uvést a s kterými lid Československa stál v boji od prvního výstřelu v druhé i v první světové válce. Píšete:

Nikdo jiný (podtrženo mnou) než sovětská armáda, která prošla vítěznou cestou z Moskvy a Stalingradu do Berlína a vztýčila vítězný prapor nad říšským sněmem, nezachránil v š e c h n y národy, v e š k e r o u evropskou civilizaci (podtrženo Vámi), před fašistickými pustošiteli.

Naskytá se otázka, co mohou proti tomuto faktu postavit mazalové z Dneška?

Nich!

Je možno proti tomu postavit svědectví generalissima Stalina, které učinil na teheranské konferenci: »Bez amerických strojů bychom válku nevyhráli,« pravil tehdy Váš obdivuhodný nejvyšší velitel. A skromný názor náš, že ani bez »krve, potu a slz« houževnatého lidu brit

ského (který po jistou dobu rovněž vedl zcela osamoceně brimě války) by nebyl fašismus poražen, tento náš názor jistě by také našel oporu v některém z projevů generalissima Stalina. Domníváme se, že vděčnosti a úctou ke všem našim spojencům je třeba přispívat našim skromným dílem k tomu, aby se svět zbytečným osoučováním ještě více nešťastně nerozdvojoval a neutonul jednou v krvi nové války.

Jsmo si totiž vědomi, že jedině trvalý mír je nejbezpečnější cestou k vítězství socialistického díla, které Vaše národy uskutečňují jedinečným úsilím v dějinách lidstva, a že předně toto jejich dílo připraví podmínky pro nový, lepší život v celém světě. Otázka války či míru pro náš národ je pak téměř otázkou života a smrti. Sledujeme proto s úzkostí a obavami vše, co vyvolává dusné napětí v dnešním světě, vše, co vytváří psychologické podmínky nové války. Ostražitě pozorující rostoucí silou nepochybné reakce v zemích tak zv. civilizace západní, ke které je naše kultura poutána jemnými čarami svého duchovního organismu, litujeme trpce každé, třeba sebemenší síly v tomto světě, která by mohla být spojením Vašich a s Vámi i našich pokrokových snah, kdyby přílišná horlivost, bojechtivost a fanatičtí mnohých rozvědčků socialistické fronty, rozvědčků, kteří jsou tak nesmírně vzdáleni chladnokrevnému realismu a rozvážlivé moudrosti Josefa Stalina, tohoto vzoru státnické prozíravosti, nepotlačovala schopnost rozlišovat, neotupovala důvtip a bystrost v taktice našeho společného boje o socialismus a dovedla kladné síly u nás i ve světě, který leží na západ od našich hranic, pro věc pokroku získat a využít k podepření nám tak potřebného míru. Bylo by proto lépe, zkoumat pečlivěji, svědomitěji a bez zaujatosti skutečný úmysl těch, kteří projevují odlišný názor a být opatrnějšími v obviňování z velezrady a zaprodanosti, taková slova by mohla podlomit víru v čestných a poctivých lidech v možnost dorozumění a připravit o přátelství či vřelou náklonost ty, kteří ji odedávna chovají v upřímných srdcích.

Váš dopis, vážení pánové, mne, neznámého čtenáře »Dneška« i »Tvorby« silně vzrušil, uklidnil jsem se však poněkud myšlenkou, že se nejspíše zakládá na nedorozumění a na nepřesnosti toho, kdo jej koncipoval a Vás o všech jeho tvrdostech proti těm z časopisu »Dnešek«, s kterým souhlasím, špatně informoval. Přejeme si — ti, kteří do Dneška, nepolitického to časopisu, píší a my, kteří jej z větší části se souhlasem čteme, — aby sovětsko-československé přátelství se stalo u nás věcí nejen rozumu, ale i citu celého národa a bylo tak zabezpečeno na věčné časy. Rozvinula-li se na stránkách tohoto časopisu ona podezíraná debata, bylo to zajisté proto, že se pozicevala nutnost, osvětlit otázku, která nebyla vytvořena uměle, »v zájmu cizích imperialistů,« ale která znepokojovala soudně myslí značné části našich občanů od té chvíle, kdy nezdravá a zbytečná propaganda se skutečným osvobozením Prahy Rudou armádou ji sama vyvolala. Ve vyspělé demokracii, jakou je demokracie československá, není třeba mít obavy o jakoukoliv pravdu: skutečná demokracie jí dá v každém případě zvítězit!

Jan Tomek

dopisy

Intelligence bez zájmu

Vážená redakce!

V debatě, která probíhá o otázce, je-li intelligence bez zájmu o budovatelské úsilí či není, jsem čekal, že se pisatelé dotknou ještě jiného úkazu, kterým by bylo dokumentováno: 1. že intelligence bez zájmu není, 2. pokud pak tento svůj původní zájem dál neprojevuje, tedy proto, že v ní je záměrně utloukán. Vyskytl se projekt na náměstí Budovatelů; z řad intelligence (odborné) se

ozvaly kritické hlasy s věcnými náměty, opřenými o rozumové argumenty. Odpověď p. posl. Zápotočského na tyto náměty je známa a vyzněla jako justament; proti umíněnosti je každý seberozumnější názor slabým; původcové takových rozumných námětů jsou proklašováni za reakcionáře, obhajují-li své názory dále.

Jinde intelligence naráží na motivy prestižní, o které se róbíjí její úsilí postupovat promyšlené a neukvapené; ten dojem na př. čini jednáni o uskutečnění školských reforem v otázce jednotné školy I. stupně a vyučovací náplně na ní.

Jindy se zase svými rozumovými (a často rozumnými) argumenty dotknete nedůtklivostí a ješitnosti jednobližce, který vám dovede každou poctivou práci další velmi nepřijemně ztrpčovat.

Příklady pro to vše nalézáme kolem sebe dost, místními spolky a národními výbory počínaje a nejvyššími úřady konče. Práce intelligence je pozorována lupou politického partajnictví.

Intelligence má vedle zájmu o budovatelské také své zájmy odborné. Může se někdo divit, když po marném a často velmi úsilném zápase o dobrou věc se zahrabává do svých odborných zájmů, vidí-li, že místo věcné diskuse o sporných názorech má co činit s politickými justamenty, s prestižní nedůtklivostí či osobní ješitností, že za své úmysly nenárodně prospět celku je označována za reakl nebo dokonce její práce i soukromý život jí jsou ztrpčovány?

Vím, že se může namítat, že dobrý voják nezahazuje flintu do žita. Ale většina naší intelligence je zaměstnána v národních, soukromých a státních podnikcích a úřadech, má rodinu a je si vědoma své odpovědnosti i za výchovu a zdraví svých dětí. Kolik je té opravdu na nikom nezávislé intelligence, která by šla důsledně za dobrou věcí i přes naznačené překážky, je-li v demokratickém státě možno už pro pouhou kritiku poměrů vyhržovat nucenou práci v dolech a na stavbách? A kdo se ujme člověka, který budovatelským snahám přináší ze svého vědění, praxe, rozumu a zdraví vše, co může dát, a za to je vystaven teroru a podezírání z reakcionářství se všemi existenciálními důsledky jen proto, že je jinak politicky orientován nebo pro odlišný názor nenašel zalíbení u svých představených?

Zájem intelligence o budovatelský byl a je. Neprojevuje-li se, soudím, že jednou z neposledních příčin je i to, co jsem si tu dovolil uvést.

Josef Karásek

Umřel člověk...

Vážený pán redaktor!

Dovoňte mi niekoľko poznámok, ktoré sa mi natiskejú pri čítaní článku »Umřel člověk« v Dnešku.

My, lekáři máme skoro denne príležitosť pozorovať podobné prípady, aký je popísaný p. Ivanom Navrátilom. Skoro denne musíme bojovať s neuprosnou smrťou a spolu prežívať rôzne tragédie v rodinách, ktoré otriasajú i tou najvyrovnanejšou povahou. Lebo myslne by bolo myslieť si, že lekár je len akýmsi liečiacim automatom, ktorý neprecitčuje utrpenie manžela pri smrti jeho manželky, alebo boľ pri strate ich jediného dieťaťa. Teda plne chápem a oceňujem tú príkladnú a obetavú starostlivosť študenta, ktorý vynaložil opravdu nadľudskú námahu, aby opatril ten zázračný liek, zachraňujúci život kamaráta a kolegu. Patri mu za to zvlášť na vďaka, lebo jeho skutok bol krásny a ľudský...

Nemožem sa ale pri tom všetkom zbaviť myšlienky, ako sa len človek môže až nad svoje sily nadchnúť nad osudom jednotlivca, až neuveriteľne sa vie jeden exponovať za druhého, keď ho navštívi núdza, lež — na druhej strane vidíme, že človek vie byť voči utrpeniam mnohých ľudí úplne necitlivý a chladný. Do svojho srdca človek môže akosi pojať biedu jedného spolubližného, ale na viac sa už to chatrné ľudské srdce nezmôže. »Pohnutie más pri pohľade na opustené dieťa je vždy božské« (Dumas), ale pri zpráve o ničivosti bombového náletu, alebo pri hovore o barbarizmoch v koncentračných táboroch, alebo pri spomienke na hladomor miliónov Číňanov, necitíme nijaké zvláštne pohnutie! Jedným uchom dnu, druhým von, ako by sa nás to netýkalo, a vôbec ani prstom nepohneme, aby sme, či už skutkom, alebo dobrou vôľou pomohli. Na jednotlivcov to ešte hej, na tých sú v platnosti zásady humanity, na masy však nie!

Druhú moju poznámku sa týka terajších, t. z. zázračných liekov. Voľakedy lekárska etika bola nebetičná, presahovala všetky končiare zemegule a dotýkala sa až skoro nebies. Bez rozdielu národnosti a rasy, či si priateľ alebo nepriateľ, platila hlavná ľudská zásada: pomôcť núdznemu! Ak človek ochorel, oprchý s neho tie všelijaké atribúty politické, kastovné, spoločenstevné, príťaž a sprostý všetkých ľudských márností, stal sa akýmsi povzneseným, nadzemským tvorom a zo všetkých strán sa mu ponáhľali na pomoc. Dnes to všetko, bohužiaľ, patri už minulosti. V konkrétnom prípade stala sa chyba toľžto i na tej druhej strane, kde za dovaženie liekov je spojované s takými komplikovanými diplomatickými vyjednávaciami a keď zadováženie liekov je spojené s takými prekážkami. Je novum, že pri predaji liekov sa kladú vôbec podmienky a k tomu ešte i podmienky dvojsmyseľné, počasne podmienky, ktorú pripúšťajú prípadnú diskusiu o pochybnosti. Liek na záchranu ľudského života mal by predsá byť akýmsi medzinárodným majetkom a mal by sa rozdávať podľa zdravých obchodníckych zásad. Jednoducho: mám a stojí to toľko a toľko. Alebo: nemám a preto nemôžem jať. Nie však: mám, ate... To vyzerá, ako keď sýty prísľubi hladnému kusok chleba s podmien-

kou, že mu bude robíť kotrmelce, alebo iné výčiny na jeho pobavenie. To vyzera, ako keď človek chce využiť svoje prednostné postavenie a drží v šachu svojho protivníka. Toto všetko sa ovšem nehodí do rámca štátného poslania lekárskeho stavu a právom môže vzbudiť nelibosť, nakoľko robí dojem kupčenia s ľudským zdravím, alebo využitie núdze druhého.

Obdobný prípad, pričiaci sa lekárskej etike, stal sa i behom minulej vojny v spojitosti s penicilínom, keď boli určité dôležité detaily výroby cez niekoľko rokov držané v tajnosti. Boly vtedy podané i viaceré interpelácie v britskom parlamente, odpovede však nemohly uspokojiť po lekársko-etickej stránke. Takisto sa nad týmto mravným pokleskom pozastavili tou dobou i ve švajcarskej spolkové rade.

Znamenám sa s plnou úctou

MUDr. D. Maroš,
Košice

Milý pane Navrátilu,

příběh Vašeho přítele J. Vyhňala a jímavá anabasa, kterou jste podnikl k jeho záchraně, je pro každého čtenáře pohnutkou k zamyšlení: co bych učinil já, kdyby šlo o člověka mně blízkého? Jako ústavní lékař přicházím do styku s mnohými takovými případy, kde by snad bylo pomoci, kdyby léky k tomu potřebné nebyly nedostupné pro nedostatek devis. Říkám «snad», protože žádný z oněch léků není zárukou úspěchu a mnohé z nich jsou dosud ve stadiu zkoušebním, i když prozatím stažené výsledky svědčí v jejich prospěch.

Právě mezi tyto poslední náleží i radioaktivní fosfor, který podle nejnovější americké literatury se nezdá být tím vyvolaným lékem pro bělokrevnost (leukaemii). Výsledků s ním bylo dosaženo jen u případů vleklých, ne akutních. Podobných úspěchů však bylo dosaženo i ozářením, nověji i ethylurethanem, poměrně levnou chemickou sloučeninou — která se, bohužel, u nás též dosud nevyrábí. Domnívám se proto, že Vašemu příteli by nebylo pomoci ani s bezprostředním použitím P32.

To však nijak nemění podstatu věci. Naše zdravotnictví se na kraťoučký čas ocitlo na úrovni i běžné v bohatých zemích západních. Díky akci UNRRA a americké pomoci jsme měli možnost pomáhat tam, kde zakrátko opět jen resignovaně pokrčíme rameny. O streptomycinu psal nedávno v denním tisku prof. dr. Štefl i jiní — bohužel, tento lék, účinný nejen při onemocněních tuberkulosních, ale i jiných, se úředně již v ČSR nenachází. A jak již noviny rovněž uvedly, docházejí nám i zásoby penicilínu z akce UNRRA, zatím co naše výroba dosud se nerozjela.

V době, kdy politické strany v zápoleh o moc zneužívají k propagandě svých favorizovaných světových stran každé maličkosti, je třeba s povděkem přiznat, že nikdo se dosud nedotkl ani v zistěném, ani ve zlém úmyslu skutku, že tisíce životů v naší republice bylo zachráněno díky americkým lékům. A to pomělně o významu vybavení nejedné z našich nemocnic drahocennými přístroji a zařízením.

Akce UNRRA skončila. Cokoliv budeme potřebovat nadále z USA, bude třeba platit v dolarech, jichž se nám nedostává. Teď bude záležet na postoji našich veřejných činitelů, zda a kolik dolarů budou ochotni uvolnit na nákup zdravotnického materiálu. A tu jsme u jádra věci: bude-li názor všeobecně takový, jako u p. dr. Bernáška a p. ministra Kopeckého, budeme nuceni v zájmu státu přihlížet bezradně, jak umírají lidé, jimž by bylo lze pomoci. Preji jim a podobným, kteří patrně sami nikdy nestonali, aby nebyli nikdy nuceni pro své nejbližší shánět tyto nedosažitelné léky.

Vlastní odůvodnění, jimž se brání právní odbor úřadu předsednictva vlády podmínkami vlády USA při dodání radioaktivních isotopů, vzbuzuje v lékařů podiv. Střežíme se povolit návštěvu některému z lékařských badatelů o radioaktivních látkách, namísto abychom uvítali každou příležitost se poučit? A to dnes, kdy kdekteř z našich vedoucích lékařů má volnost, nebo dokonce stipendium k návštěvě Spojených států, aby si odtamtud přivezl nové vědecké poznatky? Vědí též páni z právního odboru, jak velmi daleko je od radioaktivních isotopů k atomové bombě, nebo nemají příležitost si to zjistit u některého z našich fyziků?

Váš přítel Vyhňal již nežije. Ale žije dosud mnoho těch, jimž osud chystá utrpení těžkých nemocí. Dobře jste učinil, že jste rozbouřil trochu netečnou hladinu veřejného zájmu k pokroku ve zdravotnictví. Kéž by mnoho tak agilních lidí, jako jste Vy, si všimlo stavu, který hrozí našim léčebným snahám — bez tragického popudu, jak bylo ve Vašem případě.

Se srdečným pozdravem

Dr. J. P.

Titl. redakce časopisu »Dnesek«.

Je tomu teprve málo dní, co se ukáždilo vzrušení, vyvolané smrtí studenta medicíny Vyhňala. Zemřel na náhlou bělokrevnost. Jeho přátelé se snažili v nejlépešim úmyslu obstarat pro něho lék, o kterém doufali, že mu zachrání život.

Nebylo by na místě se rozepisovati zde o skupině nemocí bělokrevnosti, ani o dnešním významu radioaktivních isotopů. Chceme

se jen zmínit o tom, že proti náhlé bělokrevnosti se ukázaly dnes užívané isotopy zcela neúčinné. Při léčení viškové bělokrevnosti bylo před deseti lety po prvé užito radioaktivního isotopu fosforu P 32 ve Spojených státech a později ve Švédsku. Při posouzení výsledků této léčebné metody citujeme dr. Stona, předního badatele v oboru užiti radioaktivních isotopů v lékařství, který prohlásil na sjezdu amerických radiologů loňského roku, že dosažené výsledky jsou přibližně stejné, jako výsledky léčení roentgenovými paprsky, které dosud je považováno za neúčinnější způsob léčení. Výsledky s isotopem sodíku byly horší ve srovnání s P 32.

Vítáme úmysl naší vlády, že se rozhodla obohatit naši činnost zamýšleným nákupem radioaktivních isotopů a že vzala na sebe závazek, spojený s tak mnoha obtížemi, neboť význam isotopů ve výzkumu fyziologickém a laboratorním je veliký. Jejich přímá léčebná hodnota a význam léčebný jsou však dosud poměrně malé. Nesmíme zapomenouti, že byly vynalezeny teprve r. 1935 a že se dnes v tomto velmi intenzivně pracuje.

V dokonale úctě

Dr. Karel Fried,
radiologická klinika Karlovy university
v Praze

Pedagogické fakulty

Vážená redakce!

V článku »Prání splněno, co dál?« od p. J. P. Blažka, uveřejněném v »Dnesku«, se přehlíží nejdůležitější fakt.

Je možné a myslitelné, aby se v dnešní době nadále přehlížela skutečnost, že se veškeré pedagogické školení učitelů všech stupňů nemůže zakládat jen na knižních vědomostech? — že k této samozřejmé výchově patří také jiný faktor, práce? Výchova znamená vyvinovat celou biologickou podstatu lidskou, zmocnit se a určovat vývoj veškerých orgánů duševních i tělesných. Je samozřejmé, že prostřednictvím práce, touto hmatatelnou skutečností, lze získat vlastního osobního vzdělání a vědomosti, které slouží k formování člověka, jeho charakteru a k vývinu jeho vůle.

Z toho se vyvozuje, že příští výtvarná výchova, která musí být na těchto základech budována a těmito směrniciemi vedena, je organickou součástí pedagogických fakult, neb zde tvoří teorie a praxe jeden celek.

Mluví-li pouze pro výtvarnou výchovu, v nově utvořených ústavech při pedagogických fakultách, připomínám a varuji z vlastní mnohaleté pedagogické zkušenosti, získané na uměleckých akademiích v cizině: Budujeme podle nového, důsledně promyšleného plánu, na novém základě a z nového materiálu, nepoužijeme žádného starého, neovšedčného, a pamatujeme, že to nejdražší je i v tomto případě také nejlacinější.

Nesouhlasím s názorem v onom článku projevovým, aby výtvarná výchova byla svěřena buďto umělecké akademii nebo vysoké technice, proto, že tyto ústavy mají jiné zaměření, jiné úkoly, které s výtvarnou výchovou nemají nic společného. Prozatím mně budiž dovolena tato obecná poznámka:

Dnešní umělecké vyučování je většinou odborná výchova, která zůstává ohraničenou tak jako odborné školení lékaře, právníka, inženýra atd. Těto výchově chybí světové nazírání, vnitřní charakter a filosofické základy pro smysl lidské činnosti.

To je zřetelně vypracováno v podrobném návrhu veškeré výtvarné výchovy v programové vybudovaném ústavě při pedagogických fakultách, jehož návrh byl svého času odborníky předložen ministerstvu školství a osvěty.

Z těchto zde krátce naznačených spojů mezi uměním a pedagogikou vychází tento logický požadavek: Jak výtvarná výchova posluchačů, tak i jejich uvádění do výtvarné pedagogických problémů, musí být dány do jedné ruky v rámci jednoho ústavu a vedeny jednotným pedagogickým duchem.

K budování moderního školství patří také rukodilné vyučování v dílnách. Je to faktor, který slouží k podchycení všech tvůrčích pudů mládeže, k vývinu manuálních schopností, morálních vlastností, charakteru, vůle, sebedůvěry a účt k práci.

Znám již to obvyklé, pohodlné a odmítavé slovo: diletantství. Ano, je a má to být diletantství, neb ono, ztělesněné v osobě učitele, je pružné, bystré, důmyslné, podnikavé, organizační, a to je právě to, co mládež k vedení potřebuje a co k účelnému vývinu schopností v jejím stáří stačí.

Otázka nedostatku posluchačů na pedagogických fakultách je řešitelná nejjednodušším způsobem: Dejte učitelstvu slušný plat k zajištění existence, a nedostatek je okamžitě odstraněn. Vybudujte při pedagogických fakultách širší výtvarné ústavy, vybavené dílnami, a příliv na vysoké školské vzdělání bude, když se regulován, tedy aspoň ovlivněn tím, že již od útlého mládí bude zde možná základna, na níž bude mládež připravována pro příští život.

Vím, že není zatím dost odborníků-profesorů pro tyto úkoly, ale je to hlavní: Vůle, úžasná dychtivost a nadání u mladých učitelů a posluchačů, a právě to je nejdůležitější.

J. Vinecký,

pověřený profesor pedagogické fakulty P. U.
v Olomouci

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Boris Pasternak -
Josef Hora: -

ÚNOR

Únor. Dostat inkoust a plakat!
A pokud plískanice v zem,
hořící černým jarem, cáká,
psát o únoru se vzlykem.

Dostati drožku. Za šest hríven
předtuchou blahou, kol
skřipotem
odjetí tam, kde šumnější je
líjak než slzy s inkoustem.

Kde, jako zčernalé hrušky,
chasa
tisíce tvorů havraních
se snáší s větví v louže
a stráda
suchý žal na dno očí mých.

Zmokliny dole černě zejí
a vítr zryt je pokřikem —
a tím věrnější, čím náhodnější,
se k verši verš skládá
se vzlykem.

Z knihy Jesení a Pasternak —
Překlady jejích veršů

Jan de Hartog:

HOLANDESKÁ SLÁVA

(výňatek z románu)

Amelanda plula dále a na palubě opět zavládla bývalá čilost a bývalý ruch; pouze já jsem věděl: naše loď je smrtelně nemocná, má mor. Bylo to už zcela jasné, zvláště jsem se utvrdil v tomto přesvědčení, když jsem si přečetl van der Gastův zápisník. Nehodlám tě nudit odborným výkladem o stavbě lodí, protože vada lodí byla toho druhu, že by výklad byl náramně spleťtý. Ale jenom ti musím povědět, že stabilita lodí závisí na vzdálenosti mezi dvěma důležitými body: jeden se jmenuje metacentrum a druhý těžiště; a této důležité vzdálenosti se říká metacentrická výška. Plachetní loď má metacentrickou výšku daleko větší než parní loď; a metacentrická výška tažné lodí je tak asi v polovině mezi těmito dvěma metacentrickými výškami. Tažná loď musí totiž někdy snést značné velký postranní tlak na čáru lodního ponoru, jak tomu bylo při mém manévru

Umění žije výmysly, věda je realizuje.

M. GORKIJ

NOVÉ KNIHY

SÍLA A MEZE ČAPKOVA SINGULARISMU

Karel Čapek: »Ratolest a vavřín«. V uspořádání dr. Mir. Halika vydalo nakl. Fr. Borový v Praze 1947.

»Ratolest a vavřín« je kniha vzpomínkových či portrétních glos a letmých studií, jak je K. Čapek psával na okraj jubilejí či úmrtí významných lidí v novinářských článkách či kursivkách. Nešlo mu tu o to, aby podal soustavné zhodnocení celého básnického, uměleckého či vědeckého zjevu, nešlo tu ani o akt kritický, nýbrž spíše o ten který lidský důvěrný rys, jímž by přiblížil čtenáři postavu na dosah srdce, nebo šlo tu o vzpomínku, která je pro jubilanta významná v ohledu charakterologickém — šlo tu opravdu nejčastěji o lidskou tvář člověka a ne o celkový pomník básníkovi či umělci. Mluví třeba o Fr. Šrámkovi, podává jeho portrét vnější a k němu tři rysy k jeho charak-

terologii, když mluví o jeho samotářství, o jeho neúnavném tuláctví a o Sobotce, jak ten kraj vykládá Šrámka celého — a hle, lidská tvář básníkovy vystoupí tu jasně a přesně. Anebo vyloví z vlastní vzpomínky glosičku o Marii Hübnerové, jak zkoušela a hrála Fanku z »Loupežníka« v době těžkého smutku, jak na zkouškách se ploužila jevištěm jako stín, ale na premiéře vytvořila postavu životnou, pinou šfávy a humoru, aby hned po konci hry se proměnila zase v uzlíček bolesti a slz — a hle! Síla herectví velké umělkyně vystoupí s neobyčejnou naléhavostí. Anebo píše letmý lidský portrét Ant. Sovy z doby jeho odumírání, jak po léta upoután na křeslo bez samostatného pohybu přemáhal tu tělesnou bezmoc silou ducha a zpíval o životě písně hrdinské, plně důkuvzdání a vnitřního kladu: »Vždyť toto ani nebyl silný duch; byla to právě taková básnická dušička, naivní a veliká, strašně citlivá a bezbranná. Ach,

tím větší je tato vítězná statečnost ducha...« Čapek dovedl téměř vždy s bezpečným hmatem vylovit ve své vzpomínce charakteristický detail, jenž je pro člověka neobyčejně výrazný a jim vám přiblížil velmi složitý zjev. O Březina je jistě zjev velmi komplikovaný. Čapek ho však zachytí ve dvou třech lidských rysech, dotkne se jeho fyzického zjevu uprostřed samoty, jež mu byla osudem, podotkne, jak lpěl na životě a jak jej miloval v celé jeho složitosti a charakterisuje smysl rozhovoru s básnickým samotářem, jenž i ve chvíli, kdy filosofoval, byl básníkem, z jehož mozku se fine hudba, ohromující ve své harmonii a božské kráse. K takovému lidskému přiblížení k složité osobnosti umělecké či básnické je ovšem třeba přímého zážitku. Proto se Čapekovi daří mnohem víc české portréty než podobizny velkých spisovatelů a umělců cizích, které nevidal často. I zde dovede Čapek vylopout občas jádro zjevu, ale leckdy tu narážíte na rysy vedlejší, kde byste si přáli, aby portrétista postihl samu podstatu.

Jsou mezi těmito glosami i články obsáhlejší, kde už Ča-

šalupou, kdy se soulodí shrnulo příčně k podélné ose lodí, takže celá váha spočinula na ouvazníku, který je vprostřed lodí, asi tak čtyři metry nad ponorem. Amelanda, jakožto loď s vypjatou rychlostí, byla chatrně vybavena, co se týče metacentrické výšky; seděla příliš zpřima na vodě. Dokud byla napěchována uhlím, měla značnou protiváhu pod ponorem, takže si mohla zachovat rovnováhu i při eventuálním postranním tlaku na podélnou lodní osu. Ale čím lehčí měla břicho, tím menší měla možnost vyrovnávat svou rovnováhu. A smrtelnou vadou tažné lodí je, není-li u ní splněn nejzákladnější požadavek, nemá-li správnou metacentrickou výšku. Chybí-li jí tato nutná vlastnost, nelze chybu zjistit pouhým přezkoušením, jaké se koná před pojištěním lodí. Teprve když loď ujede několik set mil, vyjde chyba najevo.

Bas to věděl, a Kwel byl také zřejmě zasvěcen do stavu lodí. Kwel jí dal do doku, kde na ní něco změnili; ale hlavní vadu nemohli napravit, leda by jí byli postavili úplně zno-

va od základu. Nic už jsem se nedivil, že po Basovi tolik kapitánů odřeklo Kwelovi plavbu. Ale van der Gasta měl Kwel ve svých spárech, van der Gast se mu neodvážil odporovat. Van der Gast věděl zpropadeně dobře, s jakým šmejdem má tu čest; no, ale chtěl zkusit, podaří-li se mu ji ovládnout, chtěl si vysloužit nazpět svého Bouřliváka. Když doopravdy zjistil, jak velice je loď nebezpečná, zachránila ho smrt před volbou, která potom postihla mne.

Dítě drahé, musel jsem volit: buď se rozhodnout pro vlečnou plavbu, což znamenalo plavit se dál, zkusit své štěstí, zrovna jako to udělal van der Gast, anebo se rozhodnout pro svou povinnost, což znamenalo posadit mužstvo do šalup, přepřavit je na Titaan, zůstat samotinký sám na velitelském můstku se záchraným pásem na těle a opít se na mol, jak mi radil van der Gast. Mohl jsem to udělat velmi snadno, i uhlí jsem mohl dát přepravit na Titaan. Kdybych to byl udělal, mohl jsem zachránit život nejen všemu mužstvu ale snad i sobě, jestliže by

se mi bylo podařilo včas se v poslední chvíli přehoupnout přes zdvižený lodní bok do bezpečí. Ale kdybych to byl udělal, byl bych tím navždycky prohrál vlečnou plavbu; Kwel by zcela určitě propustil kapitána, jenž na první své plavbě poslal loď do horoucích pekel, a ani žádné jiné rejdářství by ho nepříjalo do svých služeb.

Musel jsem volit, dítě drahé; a bylo to těžké. Ale prozatím už o tom radši ani dál nemluvm. Měl jsem příležitost, abych se rozhodl, že půjdu za van der Gastem. Nedošel jsem však ještě k žádné mu rozhodnutí, když tu se z čista jasna strhl znovu vítr. Chtěl jsem učinit rozhodnutí, ale pojednou jsem byl vyrušen; Januse totiž napadlo, že je třeba zatarasit vchod k zadní palubě, a Bevers, vystrčiv z otvoru planoucí obličej, zamával mi zvesela, než se přiklop zavřel. Chtěl jsem se v oné chvíli rozhodnout, ale zase se mne zmocnil pocit, jako bych byl přimrazen, zrovna jako tehdy před hlásnicí. Ale tentokrát už nebyl van der Gast, aby mě vyburcoval

pek ryje tvrdě konturu lidského či básnického zjevu. Když píše portrét Havlíčkův, praví: »I dnes je aktuální ta jasná, neromantická, protiromantická kritičnost; to nebarokní, nepathetické, spolehlivé češství; ta politická chytrost a rozumnost rozeného aktivisty — ano, daleko spíše aktivisty než zásadního revolucionáře...« A je v tom celé jádro zjevu. Anebo jeho podobizna Jana Nerudy, soustředěná kol poznání, že jeho jádrem je skeptický a zrovna krutý rozum a horoucí soucit. Nebo takový Aleš: »Alešova kompozice není podřadová; je to harmonické soubytí, je to simultánní mnohost bezpečně sevřená rámem domova.« Anebo takový Anatole France: »Racionalista, jenž se vysmívá bezmocí rozumu; skeptik, jenž nejslaději a nejradostněji promlouvá ústy prostých; socialista, jenž je epikurejcem: jak nazvat a pojmenovat ducha tak složeného? Nazveťe jej prostě duchem, živoucím duchem.«

Všeobecně lze ke knize říci, že ohromuje šíře Čapkovy vnímání člověka. Klaviatura lidství, jak ji tu Čapek rozvíjí, je velmi rozlehlá a zabírá stejné polohy prostého, elementárního lidství jako polohy duchovní a charakterové velikosti a myšlenkové hloubky. Přitom se Čapek vyhýbá všeobecnostem a abstrakcím. Skutečnost lidského a básnického zjevu je mu soustředěna do několika podstatných jednotlivin a Čapek přímo odmi-

tá pokusy, udělat z těch jednotlivin nějaký abstraktní systém jejich podřaděním některým obecnějším myšlenkám či rysům. Je i zde velmi výrazný singularista, jenž hned v prvé stati tohoto souboru, v glosičce o Žižkovi, protestuje proti trvalé české snaze, odůvodňovat a motivovat jeho hrdinství vážnými důvody sociálními či jinými. Ale ovšem — pak Čapkův singularismus dostupuje až k bodu, kdy by velkou dějinnou postavu viděl v úplně jedinečnosti bez spojitosti s dobou a národním prostředím. A přece je každý velký člověk v nejhlubším svazku s národním třídním kolektivem a nemluví jen za sebe, ale za mnohé, za dav. Singularistická metoda nepostihne nikdy celou hloubku velkého zjevu, nýbrž zachytí opravdu jen několik charakteristických detailů, osvětlujících ten onen úsek zjevu lidského či básnického, ale nikoliv celý zjev, zakořeněný v národě, v době, ve světových souvislostech a rostoucí z obecných živin epochy k lidské a básnické jedinečnosti. G.

Přetištěno z Národního osvobození

KRITICKÝ MĚSÍČNÍK ZAHÁJIL SVŮJ IX. ROČNÍK

Nový ročník Kritického měsíčníku upoutává v zahajujícím dvojčísle bohatým a rozmanitým obsahem. Sešit je ve svém celku výrazným kritickým soudem, závažným stanoviskem k několika neaktuálnějšími zjevům a problémům této chvíle. Tak hned svým obsáhlým článkem úvodním, v němž Václav Černý přichází vlastně první v tomto roce, několikrát jubileem významném, aby připomněl

(u příležitosti 100. výročí evropského revolučního roku) kořeny našeho dnešního socialismu v revolučním socialismu francouzském. Studie pozoruhodná nejen svou poučeností a poučivostí historickou, nýbrž pro autorův názor i aktuálně zajímavá. Neboť, jak z Černého studie vyplývá, vnější, oficiální události zůstane oslava socialismu, neuvědomíme-li si při tom jeho ryzi, nánosem doby zastřené jádro. Neuvědomíme-li si socialismus, že je »filosofií individuální svobody, autonomní a nedotknutelné osobnosti a tvůrčí, revoluční iniciativnosti jednotlivce«. Kritickou odhau prokázal také Robert Konečný v delším článku reagujícím duchem zásadní svobody na proslulý nedávný projev Ždanovův, s hlediska politického zasahující svobodu a čistotu vědy, v tomto případě současné sovětské filosofie. Antonín Hrubý rozbírá poslední Olbrachtův román a zjišťuje skutečnost, že vlastně jde o pouhou adaptaci anglického originálu, kterou jen těžko lze podepsat básnickým jménem tak významným. Pavel Eisner v hluboce postihujícím medailonku, mnoha

osobními postřehy zajímavým, připomíná výročí Heineho. Polemická část dvojičky je pozoruhodná a mnohostranná; V. Černý odpovídá na odezvu, již vzbudila jeho nedávná kursesiva o národním umělectví, Fr. Kovárna oponuje vytkám Arnošta Kolmana, K. Janský s vervou odpovídá podrážděnému Jakubu Demlovi. A mnoho jiného obsahu diskusního a kritického, přístřešeného a podnětného, i v Maškových epigramech. Jak ze zahájení vidno, hodlá Kritický měsíčník v roce 1948 svůj kritický boj ještě zintenzivnit. s

NOVÝ BEKORD!

Proč jsem zase vyhrál?
Dýchalo se mi světle.
Ve finiši jsem cugal

Lesněnky

Běhoslav Dobíhal,
mistr Evropy.

svým hlasem. A Bevers na mne zamával a vykřikl »Hej, co nevidět začne zase polka!« Potom Janus přibíl pevně poklop. Jediná útěcha: Bevers šel zvesela do hrobu.

Strhla se bouře, moře se zdvihlo; tak zlé jako poslední to sice nebylo, ale loď byla ukrutně neposlušná rozkazů kormidla. Proč, to ani teď ještě nemohu pochopit; asi proto, že seděla tak vysoko na vodě po silném úbytku uhlí ve svém bříse. Nemohl jsem ji dostat hlavou proti větr, ustavičně se točila napříč k moři. Následek toho byl, že se udělala smyčka na souldním kabelu, takže se i Tiaan postavil napříč. Nasadil jsem všechny páky, řval jsem hlásníci do strojovny o vic, víc páry; do komínu sršely jiskry, ale marné bylo mé úsilí. Titaan jsem do kursu nedostal. Při posledním prudkém zátlahu dokonce kabel vyrazil nepoddajně nad vodu; styčné lano se vytrhlo i s kruhem a se vším ze zábradlí. Stáli jsme s Janusem na velitelském můstku, on měl v rukou kormidlo. Cítil jsem ještě, jak mu loď uklouzla z ruky, než se

překlopila. Vzkřikl jsem na Januse: »Skoč!« a už bylo slyšet řinčení skla. Běžel jsem k zdviženému okraji na levém lodním boku. Pojednou se rozlehl hřmot, úplné hřmění. Bylo to ve chvíli, kdy se pravý bok úplně položil na vodu; to kotle se převrhly v topirně. Potom se loď překotila docela, naráz; měl jsem právě kdy, přehoupnout se chvatně přes zábradlí velitelského můstku na levý bok lodi a sešplhat po jeho vnější straně ke kýlu, když už ležela břichem vzhůru. Křečovitě jsem se chytil lodního vazy. Pomyslel jsem si: tak, teď tu sedíš, ale co nevidět všechno vyleti do povětří, protože kotle budou explodovat. Nemyslel jsem v oné chvíli na tebe ani na sebe, ale jen na kotle. Co se potom stalo, přesně nevím. Ale jak se zdá, vyplavala jedna ze šalup na hladinu a Janus s Flipem de Meeuw se do ní šťastně dostali. Janus mi později vyprávěl, že mě do ní také vtáhl. Ale o tom sám nic nevím; vím jen, že se mnou dělali něco, co jsem nechtěl. A vím také, že jsem se jim vzpíral, když jsem přicházel k vědo-

mí, jako by se dělo něco proti mé vůli. Ale to už bylo na palubě Titaanu, v lodní kuchyni; stáli tam všichni kolem mne, samé cizí tváře, neboť runnery jsem vůbec předtím neviděl. Slyšel jsem kohosi naríkat a volat mladistvým hlasem: »Kapitáne, kapitáne!« Byl to Flip, úplně nahý a se zkrvavělým obličejem. To je poslední dojem který jsem si z oné chvíle zapamatoval; ano, byla to jenom chvíle, protože vzápětí se mne zase zmocnily mdloby a bezvědomí. Flip mi později povídal, že jsem i z bezvědomí ještě říkal: »Chlapci, neměli jste to dělat, ne! Proč jste mě nenechali!« A prý jsem to říkal zřetelně, jako bych byl při smyslech. Ale když prý se rozměáli a řekli: »No, no, copak veliteli, takhle jste si to nepředstavovali?« neozval jsem se už ani slovem, takže viděli, že jsem zase pozbyl vědomí. Flip se prý rozplakal, protože myslel, že jsem umřel. Ten chlapec je zrovna jako pes; mám ho rád, ale vadí mi, že mě nechce nechat o samotě. Jsem totiž poslední dobou nejraději sám, Nellie, holčičko

moje; nemohu si pomoci, ale ustavičně mám před očima Beverse, jak na mne mával; chtěl nechtěl musím myslet na to, jak vykřikl: »Co nevidět začne zase polka!« a potom se potopil. A ještě horší vidění mívám. Však také — dítě zlaté, zavraždit deset mužů, to už je nějaký zločin. Mohl bych ovšem vinu za všechno svádět na Kwela, ale bylo by to jenom něco jako ručník přehozený přes zrcadlo. Nellie, Nellie, musím už zanechat psaní, je tu příliš chladno a svíce dohořívá. Zdalipak budeš moci přečíst tyto poslední řádky? Já takřka ne. Ale až se sejdem, povíme si vzájemně o tom své mínění. Zase se mne zmocňuje tak divná úzkost, jako bych...

Zaslechl jsem, že někdo přichází, a proto jsem tu větu nedopsal. Snad to je zrovna dobře. Byl to Flip, slyšel prý mě volat. Vynadal jsem mu za to, že přišel za mnou a poslal jsem ho nazpět do pelechu. Ihned uposlechl a omlouval se: »Nemějte mi za zlé, kapitáne, zapomněl jsem se.«

Ale bůhví, neměl-li pravdu, nekřičel jsem skutečně.